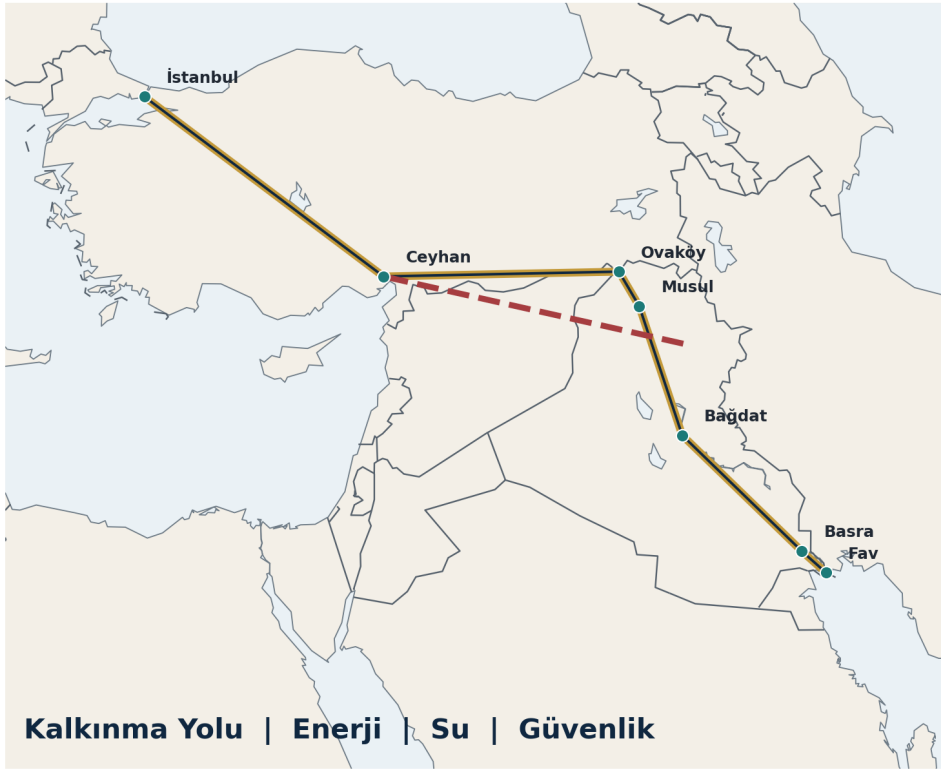

DÜŞÜNCE

DÜNYA'DAN BİR HABER

Türkiye-Irak stratejik eksen

STRATEJİK ÖZEL BÜLTEN

TÜRKİYE-IRAK YENİ STRATEJİK EŞİK

Enerji, Su, Güvenlik, Ticaret ve Büyük Güçler Mücadelesi

Bu sayı nasıl hazırlandı?

Yayın künyesi

Yayın: Düşünce - Dünya'dan Bir Haber

Sayı: 41

Dosya: Türkiye-Irak: Yeni Stratejik Eşik

Yazar ve yayın sorumlusu: Yavuz Kaya

Yayın tarihi: Temmuz 2026

Çalışmanın niteliği

Bu özel sayı, 28 Temmuz 2026 tarihli Ankara ziyaretini merkez alarak Türkiye-Irak ilişkilerini tarih, ekonomi, enerji, hidropolitik, güvenlik, iç siyaset ve küresel güç rekabeti eksenlerinde inceler. Resmî açıklamalar, uluslararası kuruluş verileri, enerji kurumları, düşünce kuruluşları ve farklı ülke basınları birlikte değerlendirilmiştir.

Yöntem ve sınırlar

Veriler mümkün olduğunca 2025-2026 dönemine güncellenmiştir. Kesinleşmemiş yatırım ve kapasite açıklamaları, gerçekleşmiş sonuç değil hedef veya senaryo olarak işaretlenmiştir. Haritalar analitik amaçlıdır; tartışmalı bölgeler ve silahlı aktör sahaları yaklaşık gösterimdir.

Editöryal ilke

Resmî söylem, haber, veri ve bültenin analitik hükmü birbirinden ayrılmıştır. Her önemli rakam kaynak numarasıyla gösterilmiş, tam künyeler 49-50. sayfalardaki kaynakçada verilmiştir.

Temel sorular

- Ankara-Bağdat yaklaşması kalıcı ortaklığa dönüşebilir mi?
- Kalkınma Yolu ekonomik ve güvenli biçimde işletilebilir mi?
- Enerji, su ve güvenlik dosyaları aynı pazarlığın parçaları mı?
- Büyük güçler bu yakınlıktan ne kazanır veya ne kaybeder?

İçindekiler - I

04-10

Ziyaret ve ana bulgular

Başyazı, yönetici özeti, kritik göstergeler, kronoloji ve beş anlaşıma.

11-15

Tarihsel arka plan

Musul meselesinden 2024-2026 stratejik yakınlaşmasına.

16-19

Ticaret ve sınır ekonomisi

Ticaret yapısı, makroekonomi, Türk şirketleri, Habur-Ovaköy.

20-23

Kalkınma Yolu

Fav Limanı, güzergâh, rakip koridorlar, finansman ve yönetim.

24-27

Enerji ortaklığı

Petrol sahaları, Kerkük-Ceyhan, TPAO-BP, doğal gaz ve elektrik.

28-29

Su ve gıda güvenliği

Dicle-Fırat havzası, kuraklık, verimlilik ve toplumsal riskler.

Ziyaret gündeminin sekiz katmanı

Bültenin sekiz ana inceleme eksenini.

İçindekiler - II

30-33

Güvenlik mimarisi

PKK, Sincar, Mahmur, IŞİD ve İran bağlantılı silahlı ağlar.

34-37

Irak'ın iç fay hatları

Şiî siyaset, Sünnî bölgeler, Kürt rekabeti, Kerkük ve Türkmenler.

38-43

Dış aktörler

ABD, İran, Çin, Rusya, Fransa, AB, İsrail, Körfez ve Hindistan.

44-47

Stratejik karar seti

Basın anlatıları, SWOT, risk matrisi, senaryolar ve yol haritası.

48

Kavram sözlüğü

Muhasasa'dan hidropolitige 55 temel kavram.

49-50

Kaynakça

Resmî kaynaklar, uluslararası kuruluşlar, akademik ve medya kaynakları.

Okuma yolu

Ziyaretin anlamı için 5-10; proje ve sektörler için 16-29; güvenlik ve iç siyaset için 30-37; büyük güçler ve Türkiye'nin karar seçenekleri için 38-47. sayfalar birlikte okunmalıdır.

Bir komşuluk ziyaretinden daha fazlası

Irak Başbakanı Ali ez-Zeydi'nin Ankara ziyareti, iki komşu arasında alışılmış protokol temaslarından daha fazlasıdır. Ziyaretin gündemi güvenlik, ticaret, enerji, ulaştırma ve su olarak açıklanmış; görüşmeler sonunda Ovaköy bağlantısı ve doğal kaynak karşılığı ulaştırma altyapısı dâhil beş belge imzalanmıştır.^{1,3} Bu başlıklar, Türkiye-Irak ilişkisinin yıllardır güvenlik ve kriz yönetimi ekseninde sürdürülmesinden ekonomik ve jeostratejik bütünleşmeye doğru genişletilmek istendiğini göstermektedir.

Bu dönüşümün merkezinde üç büyük proje vardır. Birincisi, Basra Körfezi'nden Türkiye'ye ve Avrupa'ya uzanması hedeflenen Kalkınma Yolu'dur. İkincisi, Kerkük-Ceyhan hattının eski hukukî çerçevesi yerine petrol, doğal gaz, elektrik ve üretim sahalarını içerebilecek daha kapsamlı enerji ortaklığıdır. Üçüncüsü ise su krizinin yalnız tahsis tartışması değil; sulama verimliliği, tarımsal dönüşüm ve iklim uyumu üzerinden yönetilmesidir.

Ancak coğrafya aynı anda fırsat ve kırılganlık üretmektedir. PKK'nın Irak'ın kuzeyindeki varlığı, Sincar'ın parçalı güvenlik düzeni, IŞİD'in kırsal hücreleri, Haşdi Şabi içindeki farklı yapılar, Bağdat-Erbil anlaşmazlığı, Şiî bloklar arası rekabet ve Kerkük'ün tartışmalı statüsü, her ekonomik projenin güvenlik maliyetini yükseltmektedir.

Ziyaretin uluslararası boyutu da göz ardı edilemez. ABD Irak'ın İran'a bağımlılığını azaltmak isterken İran siyasî, ekonomik ve askerî nüfuzunu korumaya çalışmaktadır. Çin petrol ve altyapıda derinleşmekte, Fransa TotalEnergies üzerinden büyük bir enerji portföyü kurmakta, Avrupa Birliği yeni bağlantı koridorları aramakta, Rusya yaptırım baskısı altında mevcut enerji alanını muhafaza etmeye çalışmaktadır. İsrail ise Irak'ı İran bağlantılı silahlı ağlar ve rakip koridorlar üzerinden okumaktadır.

Bu sayı, ziyareti başarı ilanına dönüştürmeyen; fakat fırsatları da küçümsemeyen bir ölçüyle hazırlanmıştır. Türkiye açısından asıl soru, Irak'a daha fazla mal satmanın ötesinde; enerji üretimi, demir yolu, liman, dijital ağ, su teknolojisi ve sanayi yatırımlarını tek bir stratejik sistemde birleştirip birleştiremeyeceğidir.

Başyazının hükmü

Türkiye-Irak yakınlaşmasının başarısı imzalanan belgelerin sayısıyla değil; enerji anlaşmasının uygulanması, Ovaköy'ün işler hâle gelmesi, Kalkınma Yolu'nun finanse edilmesi ve güvenlik risklerinin yönetilmesiyle ölçülecektir.

Yavuz KAYA

¹ T.C. İletişim Başkanlığı: Irak Başbakanı Ali ez-Zeydi'nin Türkiye ziyareti açıklaması, 27 Temmuz 2026 | ² T.C. İletişim Başkanlığı: Erdoğan-Zeydi ortak basın toplantısı, 28 Temmuz 2026 | ³ T.C. İletişim Başkanlığı: Türkiye ile Irak arasında imzalanan beş anlaşma, 28 Temmuz 2026 | ²⁴ Carnegie Endowment: Türkiye-Iran rivalry and Iraq's security order | ³¹ Reuters: Türkiye seeks comprehensive energy cooperation deal with Iraq, 28 July 2026

Ana hüküm ve on temel bulgu

On temel bulgu

- Ziyaret, güvenlik merkezli ilişkiden ekonomik-jeostratejik ortaklığa geçiş arayışıdır.
- Ovaköy bağlantısı, Habur'a alternatif olmanın ötesinde Irak federal merkezi ile doğrudan erişim projesidir.
- Kerkük enerji ortaklığı Türkiye'yi transit ülke konumundan üretim zincirine taşımayı hedefler.
- Günlük bir milyon varil söylemi teknik kapasite değil, siyasî hedef olarak okunmalıdır.
- Kalkınma Yolu'nun değeri yalnız transit gelir değil; güzergâh boyunca sanayi ve lojistik üretmesidir.
- Su anlaşmazlığı tahsis, verimlilik, iklim, tarım ve göç dosyalarının bileşimidir.
- PKK ana tehdit olmakla birlikte IŞİD hücreleri ve milis rekabeti altyapı riskini büyütür.
- Şii-Sünnî çatışması zayıflamış; mezhep temelli güç paylaşımı ve iç rekabet devam etmiştir.
- Irak İran'dan kopmaktan çok bağımlılıklarını çeşitlendirmeye çalışmaktadır.
- Türkiye'nin en büyük fırsatı Körfez-Avrupa bağlantısında üretim ve lojistik merkezi olmaktır.

Ziyaretin kritik göstergeleri

16,8 milyar \$ 2025 ikili ticaret	12,4 milyar \$ Türkiye ihracatı	4,4 milyar \$ Türkiye ithalatı	5 İmzalanan belge
1.200+ km Kalkınma Yolu	145 milyar varil Kanıtlanmış petrol rezervi	%15 TPAO Kerkük ortaklığı	1 milyon v/g Siyasi petrol hedefi

Ziyaretin ve ikili ilişkinin öne çıkan göstergeleri.

Kritik ayırım

Açıklanan kapasite ile gerçekleşmiş akış; imzalanan mutabakat ile finanse edilmiş proje; siyasî irade ile kurumsal uygulama birbirinden ayrılmalıdır.

Kritik göstergeler

Gösterge	Değer	Stratejik okuma
2025 ticaret hacmi	16,8 milyar \$	Güçlü fakat Türkiye lehine dengesiz yapı
Türkiye'nin ihracatı	12,4 milyar \$	Irak Türk sanayi ve gıda ürünleri için büyük pazar
Türkiye'nin ithalatı	4,4 milyar \$	Ham petrol ağırlığı sürüyor
Irak kanıtlanmış petrol rezervi	yaklaşık 145 milyar varil	Dünya ve OPEC ölçeğinde stratejik üretici
Kalkınma Yolu ana hat	1.200 km üzeri	Fav-Türkiye-Avrupa bağlantısı
Faw ilk terminal kapasitesi	3,5 milyon TEU/yıl	Projenin liman ayağının başlangıç ölçeği
TPAO Kerkük ortaklığı	%15	Üretim zincirine doğrudan katılım
Petrol hedefi	1 milyon varil/gün	Siyasî hedef; teknik ve hukukî koşullara bağlı

Irak ekonomisinin 2025 görünümü (tahmin)

GSYH 265,5 milyar \$	Büyüme %0,5	İşsizlik %14,75	Döviz rezervi 91 milyar \$
Kamu dış borcu 55,2 milyar \$	Bütçe açığı GSYH'nin %4,3	Enflasyon %2,9	Kişi başı gelir 5.832 \$

Irak ekonomisinin petrol fiyatına duyarlı temel görünümü.

Veri notu

Rezerv ve kapasite rakamları saha, tanım ve yıllara göre değişebilir. Bülten, resmî ve uluslararası kurumların erişilebilen son verilerini birlikte kullanmıştır.

Ziyaret kronolojisi ve zamanlaması

Türkiye-Irak ilişkilerinde yüz yıllık kırılma noktaları

1926 Ankara Antlaşması'ndan 2026 ziyaretine seçilmiş dönüm noktaları.

1926: Türkiye, Birleşik Krallık ve Irak arasında Ankara Antlaşması ile sınır ve Musul meselesinin hukukî çerçevesi kuruldu. **1970'ler:** Irak-Türkiye ham petrol boru hattı ilişkisi gelişti. **1991:** Körfez Savaşı ve kuzeyde oluşan güvenlik boşluğu Türkiye'nin Irak politikasını doğrudan etkiledi. **2003:** ABD işgali Irak'ın devlet düzenini ve bölgesel güç dengesini değiştirdi.

2014-2017: IŞİD'in toprak hâkimiyeti ve Musul'un kurtarılması, güvenlik kurumlarının yeniden yapılanmasını hızlandırdı. **2024:** Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Irak ziyareti, Kalkınma Yolu ve güvenlik iş birliği dâhil geniş bir mutabakat seti üretti.³⁰ **2026:** Ali ez-Zeydi'nin Ankara ziyareti, Ovaköy, enerji üretim ortaklığı ve doğal kaynak karşılığı altyapı modelini gündemin merkezine taşıdı.¹⁻³

Zamanlamanın anlamı

Ziyaret, eski boru hattı hukukî çerçevesinin sona erdiği, Hürmüz risklerinin arttığı ve Irak'ın ABD-İran dengesini yeniden kurmaya çalıştığı bir anda gerçekleşmiştir.

¹ T.C. İletişim Başkanlığı: Irak Başbakanı Ali ez-Zeydi'nin Türkiye ziyareti açıklaması, 27 Temmuz 2026 | ² T.C. İletişim Başkanlığı: Erdoğan-Zeydi ortak basın toplantısı, 28 Temmuz 2026 | ³ T.C. İletişim Başkanlığı: Türkiye ile Irak arasında imzalanan beş anlaşma, 28 Temmuz 2026 | ³⁰ Reuters: Erdoğan's 2024 Iraq visit and Development Road agreements | ³¹ Reuters: Türkiye seeks comprehensive energy cooperation deal with Iraq, 28 July 2026

Beş anlaşma ne anlatıyor?

Beş belgenin stratejik karşılığı

28 Temmuz 2026 tarihinde imzalanan beş belgenin stratejik sınıflandırması.

Yumuşak güç belgeleri

Eğitim ve akademik iş birliği, gençlik ve spor ile sınai mülkiyet anlaşmaları uzun vadeli kurumsal bağlar üretmeyi hedeflemektedir. Bu belgeler ilk bakışta düşük profilli görünse de insan kaynağı, standartlar, patentler ve kurumsal temaslar bakımından ekonomik ortaklığın altyapısını oluşturabilir.

Jeoekonomik belgeler

Fişhabur-Ovaköy kara ve demir yolu taşımacılığı ile doğal kaynak karşılığında ulaşım altyapısı geliştirme çerçevesi, ziyaretin stratejik ağırlık merkezidir. Bunlar güzergâh, finansman, güvenlik ve egemenlik tartışmalarını aynı sözleşme alanında birleştirir.

Açık kalan dosyalar

Kapsamlı enerji anlaşmasının hukukî metni, güzergâh yatırımlarının finansman modeli, su tahsis-verimlilik mekanizması ve güvenlik garantileri henüz uygulama düzeyinde tamamlanmış değildir.

Görünen gündem, gerçek stratejik gündem

Ziyaret gündeminin sekiz katmanı

Ziyaret gündeminin birbirine bağlı sekiz politika alanı.

Ziyaretin konuları ayrı dosyalar gibi görünse de gerçekte tek bir stratejik geometri oluşturur. Ovaköy ve Kalkınma Yolu için güvenlik gerekir; güvenlik iş birliği Bağdat'ın egemenlik hassasiyetini gözetmek zorundadır. Enerji yatırımı su ve elektrik altyapısına, su yönetimi tarım ve toplumsal istikrara, ticaret ise bankacılık ve gümrük reformuna bağlıdır.

Bu nedenle tek başına petrol hattına, PKK'ya veya ticaret hacmine bakmak yanıltıcıdır. Türkiye'nin kazancı; enerji, ulaştırma, savunma, su teknolojisi ve sanayi yatırımlarını eşgüdümlü bir paket hâline getirebilmesine bağlıdır. Irak'ın kazancı ise coğrafyasını transit koridordan üretim koridoruna dönüştürmesi, devlet kapasitesini silahlı ve siyasî parçalanmanın üzerine çıkarabilmesidir.

Ana stratejik soru

Türkiye ve Irak, ortak coğrafyalarını çatışmaların geçiş alanından enerji, ticaret ve üretim merkezine dönüştürebilecek mi?

1926-1991: sınır, petrol ve savaş

Musul ve sınırın mirası

Türkiye-Irak ilişkilerinin tarihsel zemini, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki Musul meselesiyle şekillendi. 1926 Ankara Antlaşması sınırı hukukileştirdi; fakat Musul, Kerkük, Türkmenler ve kuzey Irak'ın güvenliği Türk stratejik hafızasında kalıcı bir yer edindi. Sınırın çizilmesi, coğrafi ve toplumsal bağları ortadan kaldırmadı.

Boru hattı diplomasisi

1970'lerden itibaren Irak petrolünü Ceyhan'a taşıyan hat, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkinin ana omurgasına dönüştü. Hat, Türkiye'ye transit ve enerji güvenliği avantajı; Irak'a Akdeniz'e çıkış sağladı. Bununla birlikte savaşlar ve yaptırımlar hattın sürekliliğini sık sık bozdu.

İran-Irak Savaşı

1980-1988 savaşı sırasında Türkiye, iki komşusuyla ekonomik bağlarını korumaya çalışırken Irak için kuzey ticaret ve petrol güzergâhının önemi arttı. Savaş aynı zamanda Irak devletinin güvenlik merkezli yapısını sertleştirdi, kaynaklarını askerileştirdi ve sonraki borç krizini hazırladı.

1990-1991 kırılması

Kuveyt'in işgali, Körfez Savaşı ve yaptırımlar Türkiye-Irak ticaretini ağır biçimde etkiledi. Kuzeyde oluşan fiilî özerklik ve güvenlik boşluğu, PKK'nın hareket alanını genişletti. Böylece Irak dosyası Türkiye için enerji ve ticaret kadar sınır güvenliği meselesine dönüştü.

Tarihsel ders

İki ülke arasındaki ekonomik altyapı, bölgesel savaş ve yaptırımlara karşı kırılgandır. Yeni enerji ve koridor düzeninin hukukî, güvenlik ve finansman çeşitliliği bu tarihsel kırılganlığı azaltmalıdır.

1991-2003: yaptırımlar ve kuzeyde yeni düzen

Çifte ambargo etkisi

1990'lar boyunca Irak'a uygulanan uluslararası yaptırımlar, Türkiye'nin güneydoğu sınır ekonomisini ve transit ticaretini daralttı. Petrol hattının düşük kapasiteyle çalışması, sınır ticaretinin kayıt dışına kayması ve güvenlik maliyetinin büyümesi, ilişkinin ekonomik temelini zayıflattı.

Kuzey Irak'ta yeni düzen

Bağdat'ın kuzeydeki kontrolünün gerilemesi, KDP ve KYB'nin kurumsallaşmasına yol açtı. Türkiye bir yandan PKK'ya karşı sınır ötesi güvenlik tedbirleri aldı, diğer yandan Kürt bölgesindeki ticarî ve siyasî aktörlerle ilişki kurmak zorunda kaldı.

Ovaköy, Habur ve Fişhabur: üç kapı, üç farklı stratejik sonuç

Türkiye-Irak sınırında Habur ve Ovaköy seçeneklerinin analitik gösterimi.

2003 öncesi stratejik ikilem

Ankara, Irak'ın toprak bütünlüğünü korumayı temel ilke olarak benimsedi; ancak Bağdat'ın zayıflaması ve kuzeydeki fiilî düzen nedeniyle sahadaki çoklu aktörlerle çalıştı. Bu ikilem, 2003 sonrası dönemde daha da belirginleşti.

Süreklilik

Bugün Ovaköy, Bağdat-Erbil dengesi ve PKK tartışmaları, 1990'larda oluşan güvenlik ve erişim sorunlarının güncellenmiş biçimleridir.

2003-2017: işgal, mezhep savaşı ve IŞİD

Devletin yeniden kurulması

2003 ABD işgali, Irak'ın ordu ve kamu kurumlarını dağıtarak derin bir güvenlik ve temsil krizi oluşturdu. Etnik-mezhepsel güç paylaşımı, yeni anayasal düzenin ve hükümet oluşumlarının temel mekanizmasına dönüştü. Bu yapı temsil sağlarken parti kotası, patronaj ve kurumsal parçalanma sorunlarını da kalıcılaştırdı.

Mezhep savaşı ve El Kaide

2006-2008 yıllarında Şii-Sünnî şiddeti ve El Kaide bağlantılı ağlar büyük can kaybına, zorunlu göçe ve mahallelerin ayrışmasına yol açtı. Sünnî aşiretlerin Sahva hareketiyle El Kaide'ye karşı mobilizasyonu tehdidi gerilettiler; ancak siyasî entegrasyon eksikleri uzun vadeli kırılmalık bıraktı.

IŞİD'in yükselişi

2014'te Musul'un düşmesi, ordunun kurumsal zayıflığını ve Sünnî bölgelerdeki dışlanma birikimini açığa çıkardı. IŞİD'in toprak hâkimiyeti Irak, Peşmerge, Haşdi Şabi ve uluslararası koalisyonu aynı cephede buluşturdu; fakat savaş sonrası güvenlik alanı daha parçalı hâle geldi.

Musul'un kurtarılması

2017'de toprak hâkimiyetinin sona ermesi askerî zaferdi; ancak yeniden imar, kayıp kişiler, tutuklular, yerinden edilmişler ve silahlı yapıların devlet içindeki konumu çözülemedi. Bugünkü IŞİD riski bu eksiklerin yönetimine bağlıdır.

Tarihsel bağlantı

IŞİD'in yeniden toprak hâkimiyeti kurma ihtimali düşük olsa da dışlanma, işsizlik, cezaevi-kamp sorunu ve kırsal güvenlik boşlukları örgütün hücre üretme kapasitesini besleyebilir.

2017-2024: normalleşme, protesto ve stratejik reset

Normalleşme ve protesto

İŞİD sonrası dönemde petrol gelirleri ve şehirlerin yeniden inşası, normalleşme için alan açtı. Buna rağmen 2019 Tışrin protestoları yolsuzluk, işsizlik, kamu hizmetlerinin zayıflığı ve İran etkisine tepkiyi görünür kıldı. Genç kuşakların bir bölümü mezhep kotasına dayalı siyaset yerine vatandaşlık temelli devlet talep etti.

Bağdat-Erbil ekonomik çatışması

Bütçe, petrol ihracatı ve yetki paylaşımı anlaşmazlıkları Irak'ın enerji politikasını parçaladı. Kerkük-Ceyhan hattının düzenli işletilmesi, yalnız Türkiye-Irak meselesi değil, federal hükûmet ile Kürdistan Bölgesel Yönetimi arasındaki hukukî ve mali uzlaşmaya bağlı hâle geldi.

Irak'ın güç paylaşımı mimarisi

Muhasasa: uzlaşma üretirken kurumsal parçalanmayı ve patronajı da yeniden üretebilir.

Irak'ta etnik-mezhepsel güç paylaşımı ve devlet kurumları.

2024 stratejik reset

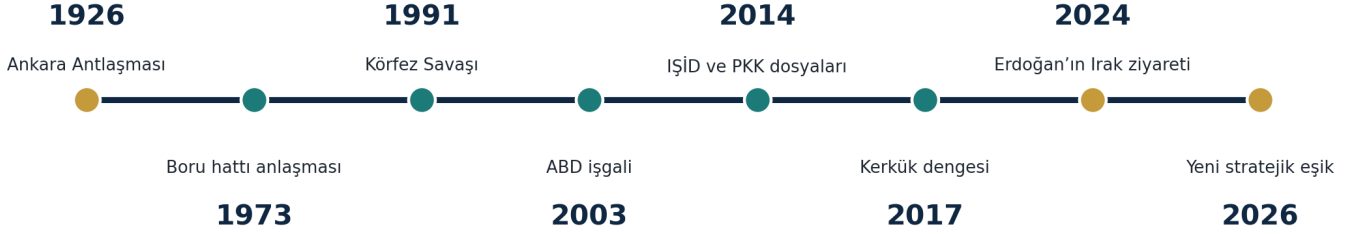
Erdoğan'ın Nisan 2024 Irak ziyareti, güvenlik iş birliği, su, enerji ve Kalkınma Yolu'nu tek paket altında topladı. 2026 ziyareti bu çerçevenin somutlaştırılması girişimidir.³⁰

Yapısal sorun

Irak'ın sorunu yalnız dış müdahale değildir; kamu gelirlerinin petrol bağımlılığı, kurumların parti ağlarına bölünmesi ve silahlı-ekonomik aktörlerin iç içe geçmesidir.

2024-2026: çerçeveden uygulamaya

Türkiye-Irak ilişkilerinde yüz yıllık kırılma noktaları

2024 ziyaretinden 2026 özel ziyarete uzanan devamlılık.

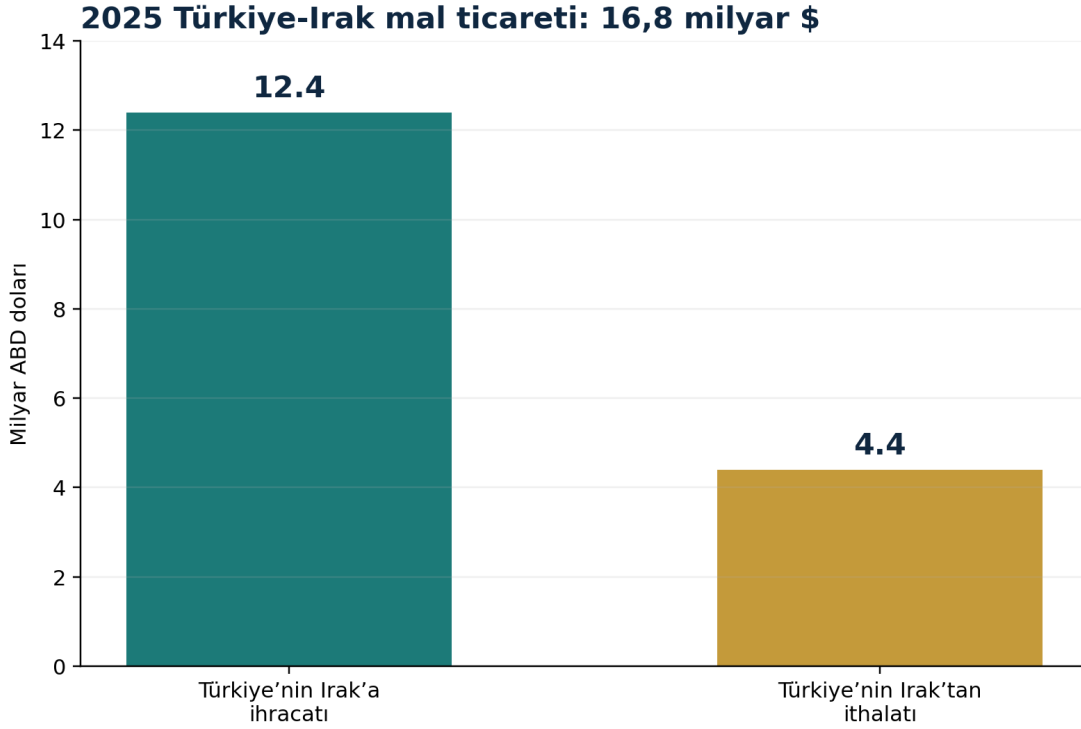
2024 mutabakatları, Türkiye ve Irak arasında kapsamlı bir kurumsal çerçeve oluşturdu. Güvenlik mekanizmaları, su komiteleri, ticaret ve Kalkınma Yolu görüşmeleri bu dönemde yoğunlaştı. 2026 ziyareti ise çerçevenin üç somut ayağını öne çıkardı: Ovaköy'ün kara-demir yolu bağlantısı, doğal kaynak karşılığı altyapı finansmanı ve enerji üretim ortaklığı.

Bu ilerleme aynı zamanda yeni pazarlık alanları doğurdu. Irak, Türk askerî varlığına ilişkin egemenlik hassasiyetini korurken Ankara PKK'nın Irak topraklarından çıkarılmasını bekliyor. Bağdat su akışında öngörülebilirlik talep ederken Türkiye verimlilik ve altyapı dönüşümünü vurguluyor. Enerji alanında ise Bağdat, Erbil ve uluslararası şirketlerin hakları aynı hukukî metinde uzlaştırılmak zorunda.

2026 eşiği

İlişki artık niyet beyanı aşamasını geçmiştir; fakat uygulama başarısı sözleşme ayrıntısı, finansman, kurumsal koordinasyon ve güvenlik göstergeleriyle sinanacaktır.

16,8 milyar dolarlık ilişkinin yapısı

2025 Türkiye-Irak mal ticaretinin yönü ve temel bileşimi.

2025'te ikili ticaret hacmi yaklaşık 16,8 milyar dolara ulaştı; Türkiye'nin ihracatı 12,4 milyar dolar, ithalatı 4,4 milyar dolar seviyesindeydi.⁴ Türkiye gıda, hububat, tekstil, mobilya, makine ve demir-çelik ürünleri satarken Irak'tan ağırlıklı olarak ham petrol almaktadır. Bu yapı iki ekonominin tamamlayıcılığını gösterir; fakat sanayi ortaklığının zayıflığını da ortaya koyar.

Ticaretin büyümesi için sınır kapısı kapasitesi, gümrük dijitalleşmesi, ürün standartları, ödeme kanalları ve Irak içi lojistik iyileştirilmelidir. Türk ürünlerinin pazardaki güçlü konumu, İran, Çin ve Körfez üreticilerinin rekabetiyle karşı karşıyadır. Uzun vadeli avantaj, yalnız ihracat değil; Irak'ta ortak üretim ve dağıtım ağları kurmaktır.

Türkiye için fırsat

Gaziantep, Mardin, Şanlıurfa, Diyarbakır ve Mersin-İskenderun hattı; Irak pazarıyla entegre lojistik, gıda işleme, yapı malzemesi ve makine kümeleri oluşturabilir.

Irak ekonomisi: büyük kaynak, yüksek kırılganlık

Irak ekonomisinin 2025 görünümü (tahmin)

GSYH 265,5 milyar \$	Büyüme %0,5	İşsizlik %14,75	Döviz rezervi 91 milyar \$
Kamu dış borcu 55,2 milyar \$	Bütçe açığı GSYH'nin %4,3	Enflasyon %2,9	Kişi başı gelir 5.832 \$

Irak ekonomisinde petrol geliri, büyüme ve mali kırılganlık.

Petrol bağımlılığı

Irak'ın bütçe gelirleri ve döviz kazancı büyük ölçüde petrolden gelir. Bu yapı yüksek fiyat dönemlerinde harcama alanı yaratırken fiyat düşüşlerinde bütçe açığı, yatırım kesintisi ve kamu maaş baskısı üretir. IMF, kamu harcamalarının petrol fiyatına duyarlılığına ve reform ihtiyacına dikkat çekmektedir.⁶

Genç nüfus ve istihdam

Kamu istihdamı toplumsal denge aracı olarak kullanılmakta; özel sektörün gelişimi elektrik, finansman, hukukun uygulanması ve yolsuzluk sorunlarıyla sınırlanmaktadır. Kalkınma Yolu'nun siyasî meşruiyeti, ne kadar transit gelir ürettiğinden çok kaç kalıcı iş ve üretim tesisi oluşturduğuyla ölçülecektir.

Makro risk

Petrol gelirleriyle finanse edilen büyük altyapı projesi, fiyat düşüşü veya bütçe krizinde yavaşlayabilir. Finansman tek bir kaynağa değil, çok taraflı ve aşamalı yapıya dayanmalıdır.

Türk şirketleri için fırsat ve risk portföyü

Müteahhitlikten ortak üretime

Türk müteahhitlik şirketleri Irak'ta konut, enerji, yol, havaalanı, sağlık ve ticari yapı projelerinde uzun deneyime sahiptir. Yeni dönemde yalnız anahtar teslim inşaat değil; işletme, bakım, eğitim ve teknoloji transferini kapsayan modeller daha kalıcı değer üretebilir.

Öncelikli sektörler

- Demir yolu, sinyalizasyon ve lojistik merkezler
- Su arıtma, sulama modernizasyonu ve kanal rehabilitasyonu
- Elektrik şebekesi, gaz işleme ve dağıtım altyapısı
- Gıda işleme, soğuk zincir ve tarım makineleri
- Çimento, demir-çelik, prefabrik yapı ve depolama
- Sağlık, eğitim, yazılım ve dijital kamu hizmetleri

Temel şirket riskleri

Ödeme gecikmeleri, sözleşme değişiklikleri, güvenlik maliyeti, yerel ortak seçimi, siyasi patronaj, çoklu gümrük uygulamaları ve döviz transferi şirketlerin temel riskleridir. Proje finansmanı, tahkim, siyasi risk sigortası ve şeffaf ihale mekanizmaları güçlendirilmelidir.

Politika önerisi

Türkiye, Irak projeleri için Eximbank, Türk bankaları, Körfez fonları ve çok taraflı kuruluşları birleştiren bir 'Irak Proje Finansman Platformu' kurmalıdır.

Habur-Ovaköy: rekabet değil dayanıklılık

Ovaköy, Habur ve Fişhabur: üç kapı, üç farklı stratejik sonuç

Habur ve önerilen Ovaköy bağlantısının stratejik işlevleri.

Habur'un üstünlüğü

Mevcut altyapı, ticaret hacmi, Kürdistan Bölgesel Yönetimi ile bağlantı ve yerleşmiş lojistik ağ Habur'ı vazgeçilmez kılar. Ancak tek kapıya aşırı bağımlılık, yoğunluk ve bölgesel siyaset kaynaklı kesinti riski üretir.

Ovaköy'ün vaadi

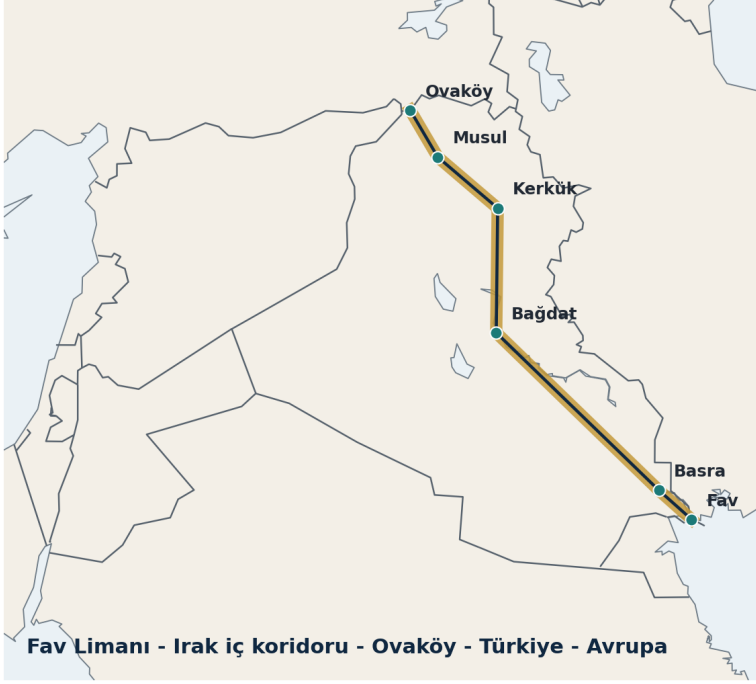
Ovaköy, Türkiye'yi Musul üzerinden federal Irak'a daha doğrudan bağlayabilir ve Kalkınma Yolu'nun kuzey çıkışını çeşitlendirebilir. Fakat güzergâhın güvenliği, arazi ve altyapı yatırımı, KBY'nin ekonomik kaygıları ve yerel toplulukların katılımı çözülmelidir.

Doğru yaklaşım

Ovaköy, Habur'un yerine geçen sıfır toplam bir proje değil; iki kapılı, çok güzergâhlı ve kesintiye dayanıklı sınır ekonomisinin parçası olarak tasarlanmalıdır.

Fav'dan Avrupa'ya yeni omurga

Kalkınma Yolu: 1.200 km'yi aşan jeoekonomik omurga

Fav Limanı'ndan Türkiye'ye uzanan Kalkınma Yolu ana omurgası.

Kalkınma Yolu, Basra Körfezi'ndeki Fav Limanı'nı Basra, Bağdat, Musul ve Türkiye sınırı üzerinden Avrupa ağlarına bağlamayı hedefleyen kara-demir yolu sistemidir. Irak yönetimi projeyi petrol dışı gelir, istihdam, sanayi bölgeleri ve ülke bütünlüğü için stratejik araç olarak sunmaktadır.^{11,34}

Projenin başarısı yalnız kilometre uzunluğuna veya konteyner hızına bağlı değildir. Liman işletmesi, demir yolu standardı, gümrük sistemi, sınır geçişi, yük garantisi, sanayi bölgeleri ve güvenlik tek bir ticari modelde birleştirilmelidir. Aksi hâlde hat, yüksek maliyetli fakat düşük yük hacimli bir altyapıya dönüşebilir.

Ekonomi nehri

Irak açısından Kalkınma Yolu'nun gerçek değeri, kıyı ile kuzey arasındaki vilayetleri üretim ve istihdam zincirine bağlamasıdır. Transít ücret tek başına dönüşüm yaratmaz.

Koridorlar savaşı mı, bağlantılar ağı mı?

Rakip ve tamamlayıcı koridorların karşılaştırılması

	Güzergâh	Taşıma modeli	Jeopolitik ağırlık
Kalkınma Yolu	Fav - Irak - Türkiye - Avrupa	Kara/demir yolu	Irak ve Türkiye merkezli
IMEC	Hindistan - Körfez - İsrail - Avrupa	Deniz + demir yolu	ABD/AB/Körfez destekli
Kuşak ve Yol	Çin - Orta Asya/İran - Avrupa	Çok modlu	Çin merkezli
Kuzey-Güney	Rusya - Hazar - İran - Hint Okyanusu	Kara/demir/deniz	Rusya-İran-Hindistan

Kalkınma Yolu, IMEC, Süveyş ve Kuzey-Güney koridorlarının analitik karşılaştırması.

Rakip değil, ağ rekabeti

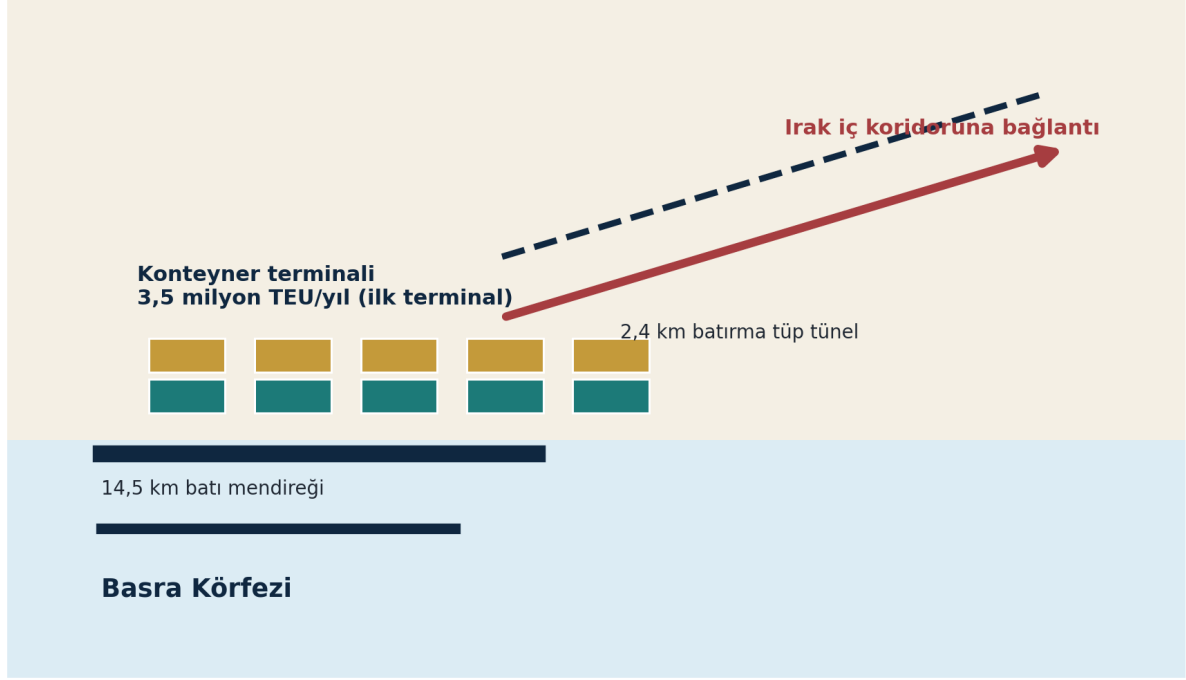
Kalkınma Yolu; Süveyş deniz hattı, Hindistan-Orta Doğu-Avrupa Koridoru (IMEC), Çin'in Kuşak ve Yol ağları ve İran-Rusya Kuzey-Güney Koridoru ile aynı yük ve sermaye havuzunda rekabet eder. Ancak koridorlar bütünüyle birbirini dışlamak zorunda değildir; aktarma ve yan bağlantılar tamamlayıcılık yaratabilir.

Belirleyici kriterler

- Toplam taşıma süresi ve güvenilirlik
- Liman-demir yolu aktarma maliyeti
- Gümrük geçiş sayısı ve dijital uyum
- Jeopolitik kesinti ve sigorta maliyeti
- Yük hacmi ve dönüş yükü garantisi
- Avrupa ağlarına teknik entegrasyon

Fav Limanı: projenin denize açılan kapısı

Fav Büyük Limanı: deniz kapısından kıta koridoruna

Fav Limanı'nın ilk aşama bileşenleri ve Kalkınma Yolu bağlantısı.

Fav Büyük Limanı, Irak'ın Basra Körfezi'ne derin su erişimini büyütmeyi ve ülkeyi bölgesel lojistik düğüme dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Resmî proje bilgileri ilk terminalde yaklaşık 3,5 milyon TEU yıllık kapasite, 2,4 kilometrelik batırma tüneli, 62 kilometrelik bağlantı yolu ve 23 kilometrelik seyir kanalını öne çıkarmaktadır.¹¹

Limanın ekonomik geleceği üç koşula bağlıdır: düzenli büyük ölçekli yük çekebilmek, Basra'dan kuzeye kesintisiz demir yolu işletmek ve Körfez limanlarıyla fiyat-hizmet rekabetine girebilmek. Limanın gecikmesi veya yük garantisinin oluşmaması, tüm Kalkınma Yolu'nun finansal getirisini zayıflatır.

Türkiye bağlantısı

Fav'ın Türkiye için değeri, yalnız limana erişim değil; Mersin, İskenderun, Ceyhan ve Avrupa demir yolu ağlarıyla çok limanlı bir sistem kurulabilmesidir.

¹¹ Grand Faw Port: Official project overview and Development Road linkage | 34 Iraq Ministry of Transport: Development Road project documents | 38 Atlantic Council: Iraq's Development Road and regional connectivity

Finansman, yönetim ve uygulanabilirlik

Finansman seçenekleri

- Irak bütçesi ve petrol gelirleri
- Doğal kaynak karşılığı altyapı modeli
- Türkiye-Katar-BAE ortak yatırım araçları
- Kamu-özel iş birliği ve işletme imtiyazları
- Çok taraflı kalkınma bankaları
- Yük ve kapasite garantili proje finansmanı

Yönetişim riskleri

- Maliyet artışı ve kapsam değişikliği
- Siyasi kota ve ihale şeffaflığı
- Vilayetler arası gelir paylaşımı
- Güzergâh güvenliği ve sigorta maliyeti
- Teknik standart uyumsuzluğu
- Yetersiz yük talebi ve geri ödeme riski

Doğal kaynak karşılığı altyapı

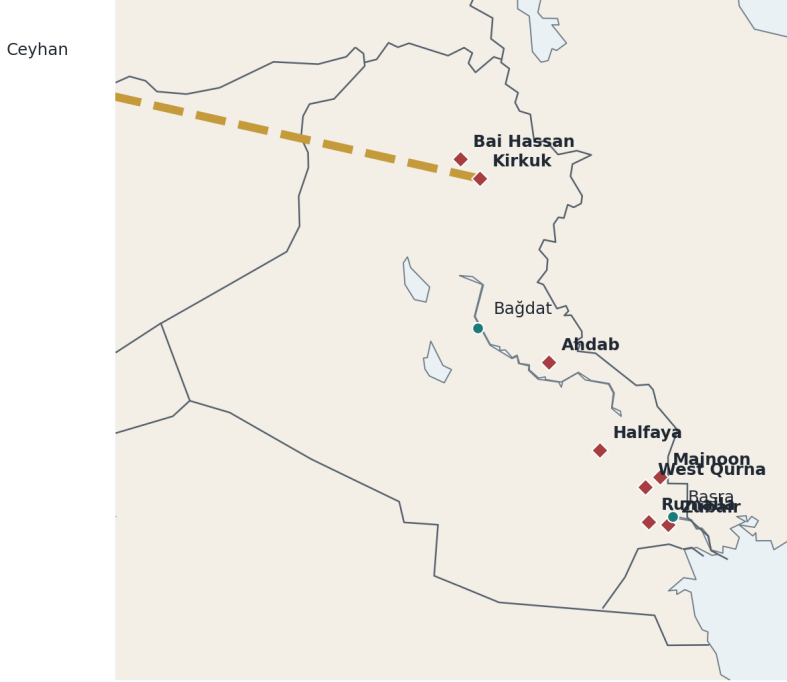
Bu model Irak'ın nakit baskısını azaltabilir; ancak petrolün değerlemesi, teslim zamanı, fiyat riski ve uyuşmazlık çözümü şeffaf değilse uzun vadeli mali anlaşmazlık doğurabilir.

Önerilen kurumsal yapı

Türkiye ve Irak, proje bazlı kararların üzerinde çalışan ortak bir Kalkınma Yolu Otoritesi kurmalı; finansman, güvenlik, gümrük, teknik standart ve çevresel etkileri tek veri panosunda izlemelidir. Katar ve BAE gibi ortakların temsili, bağımsız teknik denetim ve kamuya açık ilerleme raporları yatırımcı güvenini artırır.

Irak petrol coğrafyası

Irak'ın başlıca petrol sahaları ve Türkiye bağlantısı

Irak'ın başlıca petrol sahaları ve Kerkük-Ceyhan bağlantısı.

Irak yaklaşık 145 milyar varillik kanıtlanmış ham petrol rezerviyle dünyanın büyük rezerv sahiplerinden biridir ve OPEC'in önde gelen üreticileri arasındadır.^{12,13} Üretimin ağırlık merkezi güneyde Rumaila, West Qurna, Zubair, Majnoon ve Halfaya sahalarıdır. Kerkük ve kuzey sahaları ise Türkiye hattı ve tarihsel-siyasî önemi nedeniyle ayrı değer taşır.

Irak'ın enerji stratejisindeki ana sorun rezerv kıtlığı değil; üretim kapasitesi, su enjeksiyonu, gaz yakma, depolama, ihracat güzergâhı, şirket sözleşmeleri ve federal-bölgesel yetki paylaşımını aynı sistemde yönetememesidir. Türkiye'nin rolü bu sorunların yalnız taşıma bölümünde değil, saha hizmetleri ve işleme zincirinde genişleyebilir.

Enerji hükmü

Irak'ın kuzeye açılan güvenli ihracat kapasitesi, Hürmüz riskine karşı stratejik sigortadır; Türkiye için ise Ceyhan'ın bölgesel enerji merkezi rolünü güçlendirir.

Kerkük-Ceyhan: boru hattından enerji sistemine

Türkiye-Irak enerji ortaklığının genişleyen değer zinciri

Yeni hedef: Türkiye yalnız transit ülke değil, üretim ve değer zinciri ortağı.

Üretim sahasından Ceyhan'a uzanan enerji değer zinciri.

Eski model

Irak üretir, boru hattı Türkiye üzerinden Ceyhan'a taşır; gelir ve hukuk büyük ölçüde ham petrol transitine dayanır. Savaş, sabotaj, yaptırım ve Bağdat-Erbil ihtilafı akışı kesintiye uğratmıştır.

Yeni model

Petrol ve gaz sahalarına ortaklık, boru hattı modernizasyonu, depolama, rafinaj, petrokimya, elektrik ticareti ve liman entegrasyonu aynı enerji anlaşmasının parçaları hâline gelebilir.

Hukukî düğüm

Yeni anlaşma; federal Irak'ın ihracat yetkisi, KBY üretiminin statüsü, tahkim hükümleri, kapasite ödemeleri ve işletme sorumluluğunu açık biçimde düzenlemelidir.

Kerkük-Ceyhan hattının yalnız yeniden açılması değil, güvenli ve ticari olarak sürdürülebilir bir rejime bağlanması gerekir. Fiziksel hat kadar sözleşme mimarisi de enerji güvenliğinin parçasıdır.

TPAO-BP-Kerkük ortaklığının anlamı

Üretim ortağına geçiş

TPAO'nun BP'nin Kerkük sahasında faaliyet gösteren yapısına yüzde 15 payla katılması, Türkiye'nin Irak petrolünde yalnız alıcı ve transit aktör olmaktan çıkarak üretim, saha geliştirme ve rezerv yönetimine girmesi anlamına gelir.^{2,31}

Bu ortaklık teknik bilgi, hizmet şirketleri ve uzun vadeli tedarik güvenliği sağlayabilir. Türkiye açısından değer, pay oranının ötesinde saha verisine, yatırım kararına ve üretim planına erişimdir.

Türkiye-Irak enerji ortaklığının genişleyen değer zinciri

Yeni hedef: Türkiye yalnız transit ülke değil, üretim ve değer zinciri ortağı.

Üretim ortaklığının taşıma, işleme ve pazarlama ile bağlanması.

Bir milyon varil/gün

Irak Başbakanı'nın açıkladığı hedef siyasi iradenin ölçüsünü gösterir; mevcut fiili akış değildir. Üretim, hat kapasitesi, Bağdat-Erbil uzlaşması ve yeni yatırımlar tamamlanmadan hedef gerçekleşemez.

Türkiye için dört kazanım

Alan	Muhtemel kazanım
Arz güvenliği	Uzun vadeli saha bağlantılı tedarik
Sanayi	Petrol hizmetleri, boru, ekipman ve mühendislik
Ceyhan	Depolama, ticaret, rafinaj ve petrokimya merkezi
Diplomasi	Bağdat ve uluslararası şirketlerle kurumsal bağ

Doğal gaz, elektrik ve şirketler rekabeti

Gaz paradoksu

Irak büyük petrol üreticisi olmasına rağmen elektrik üretiminde ihtiyaç duyduğu doğal gazın bir bölümünü İran'dan ithal etmektedir. Petrol sahalarında yakılan gazın toplanması, işlenmesi ve elektrik santrallerine verilmesi enerji bağımsızlığının anahtarıdır.¹⁵

Fransa ve Körfez sermayesi

TotalEnergies liderliğindeki GGIP; gaz yakımını azaltma, petrol sahası geliştirme, deniz suyu işleme ve güneş enerjisini bir araya getiren entegre bir portföydür. Bu yapı Fransa'nın şirket üzerinden jeopolitik etki kurduğunu gösterir.¹⁶

Çin'in alanı

CNPC ve diğer Çinli şirketler, büyük petrol sahaları ve gaz işleme tesislerinde kalıcı rol edinmiştir. Çin'in avantajı uzun vadeli finansman, mühendislik ve petrol alımını tek paket hâline getirebilmesidir.^{17,37}

Türkiye'nin alanı

Türkiye; elektrik ticareti, iletim şebekesi, gaz işleme ekipmanı, EPC hizmetleri ve yenilenebilir enerji yatırımlarında tamamlayıcı ortak olabilir. Rekabeti yalnız saha sahipliği üzerinden değil, değer zinciri üzerinden okumalıdır.

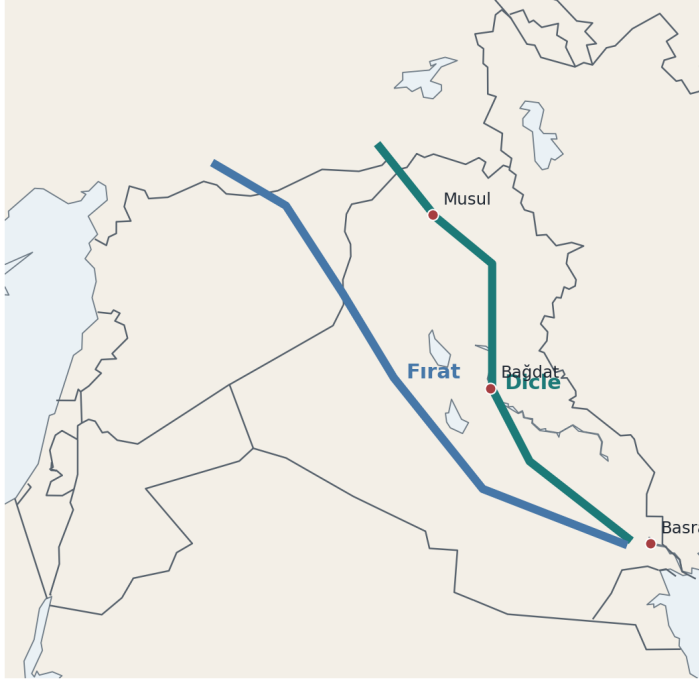
Jeopolitik sonuç

Irak'ın İran gazına bağımlılığının azalması, yalnız enerji verimliliği değil; Bağdat'ın dış politika hareket alanının genişlemesidir.

¹⁵ IEA: Iraq's Energy Sector: A Roadmap to a Brighter Future | ¹⁶ TotalEnergies: Gas Growth Integrated Project in Iraq | ¹⁷ CNPC: Annual report and Iraq operations | ²⁸ U.S. Department of State: Sanctions on Iran-aligned actors and oil-smuggling networks, 2026 | ³⁷ Chatham House: Why Iraqi ruling elites pivot to China

Dicle-Fırat: tahsis tartışmasının ötesi

Dicle-Fırat havzası: su, gıda, enerji ve göç bağlantısı

Dicle-Fırat havzası, başlıca barajlar ve Irak'taki su baskısı alanları.

Irak'ın su güvenliği; Türkiye ve İran'dan gelen sınır aşan akış, yağış azalması, artan sıcaklık, buharlaşma, baraj işletmesi, sulama kayıpları ve Basra'daki tuzlanmanın birleşimidir. Dünya Bankası, kişi başına kullanılabilir suyun 2030'a doğru ciddi kıtlık eşiğinin altına gerileme riskine dikkat çekmektedir.^{7,9}

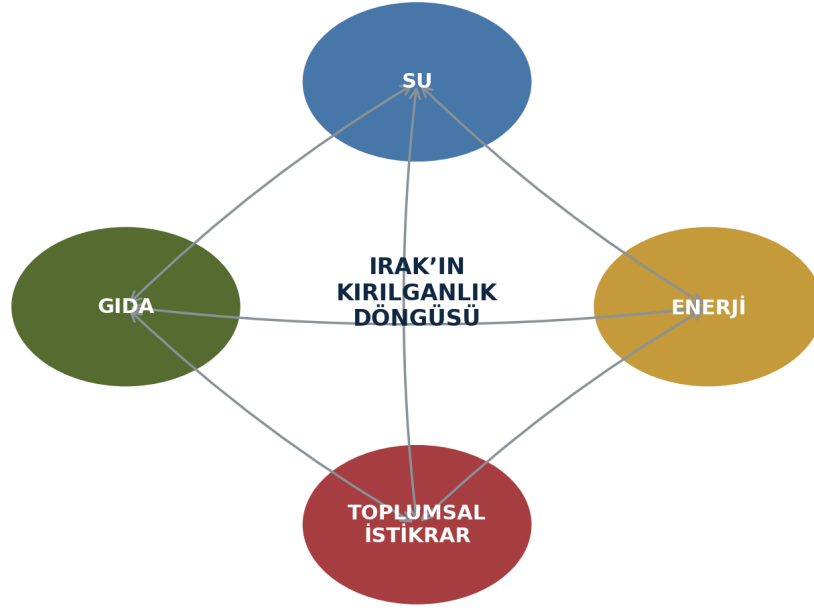
Türkiye üst kıyıdaş olarak depolama ve akış yönetiminde güçlü konumdadır; Irak ise akış miktarı ve zamanlamasının tarım, içme suyu ve toplumsal istikrar için öngörülebilir olmasını istemektedir. Kalıcı çözüm, yalnız yıllık hacim pazarlığı değil, ortak ölçüm, mevsimsel planlama, kuraklık protokolü ve verimlilik yatırımı gerektirir.

Hidropolitik ilke

Su dosyası sıfır toplamı güvenlik diliyle değil; paylaşılan risk, ortak veri ve karşılıklı fayda yaklaşımıyla yönetilmelidir.

Sudan gıdaya, göçten güvenliğe

Su-enerji-gıda güvenliği tek bir dosyadır

Su-enerji-gıda-göç-güvenlik bağlantısı.

Irak içi verimlilik

Açık kanallardaki kayıplar, vahşi sulama, ürün deseninin suya duyarlılığı, drenaj eksikliği ve tuzlanma krizi büyümektedir. FAO verileri su çekiminin tarihsel olarak büyük bölümünün tarımda kullanıldığını göstermektedir.¹⁰

Türkiye'nin teklif alanı

- Basınçlı sulama ve akıllı sayaçlar
- Kanal kaplama ve kaçak azaltımı
- Atık su geri kazanımı
- Kuraklığa dayanıklı tohum ve ürün deseni
- Ortak hidrolojik veri merkezi
- Basra tuzluluğu ve içme suyu projeleri

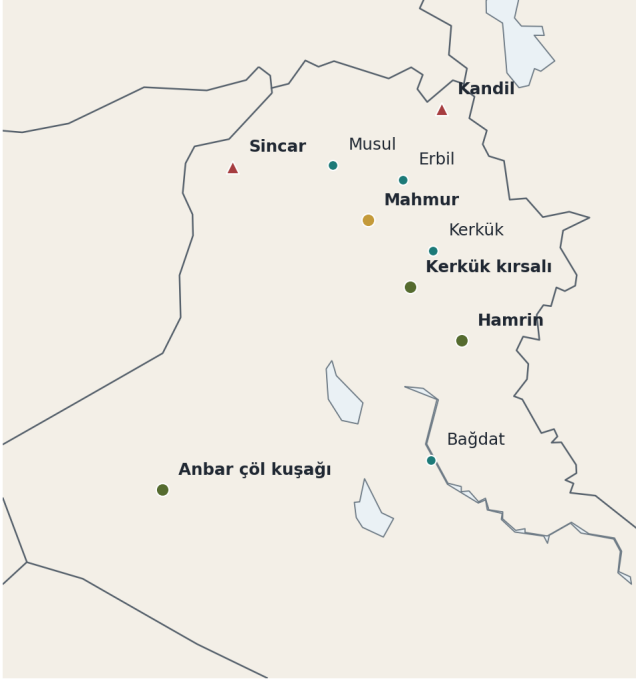
Toplumsal risk

Su kıtlığı tarımsal gelir kaybı, kırsal göç, işsizlik ve şehirlerde hizmet baskısı üretir. Bu zincir güvenlik ve radikalleşme sorunlarından ayrı değerlendirilemez.

Dünya Bankası senaryoları, su verimliliğinde sınırlı iyileşmelerin dahi uzun vadeli ekonomik kayıpları azaltabileceğini göstermektedir.^{7,9} Türkiye-Irak su iş birliğinin performans ölçütü, yalnız bırakılan su değil, birim su başına üretim artışı olmalıdır.

Parçalı güç yapısı ve kritik altyapı

Güvenlik coğrafyası: PKK sahaları, IŞİD kırsal boşlukları ve kritik merkezler

Irak'ın kuzeyi ve orta kesimlerinde başlıca güvenlik baskı alanları.

Irak'ın güvenlik alanı tek bir komuta zincirinden ibaret değildir. Federal ordu, İçişleri Bakanlığı güçleri, Terörle Mücadele Servisi, Haşdi Şabi, Peşmerge kuvvetleri, yerel polis, aşiret unsurları ve yabancı koalisyon yapıları farklı yetki ve coğrafyalarda faaliyet göstermektedir.

Bu parçalı mimari, IŞİD'e karşı geniş kapasite üretmiş olsa da sınır, tartışmalı bölgeler ve kritik altyapıda koordinasyon boşlukları oluşturur. Kalkınma Yolu, petrol boru hatları ve yeni sınır kapıları için güvenlik modeli; tek bir silahlı aktöre bırakılmamalı, federal-kurumsal komuta ve ortak risk merkezi altında kurulmalıdır.

Güvenlik stratejisi

Türkiye'nin hedefi yalnız tehdit unsurlarını sahada baskılamak değil; Irak'ın kendi topraklarında sürdürülebilir devlet kontrolü ve istihbarat kapasitesi oluşturmaya katkı vermek olmalıdır.

PKK, Sincar, Mahmur ve sınır güvenliği

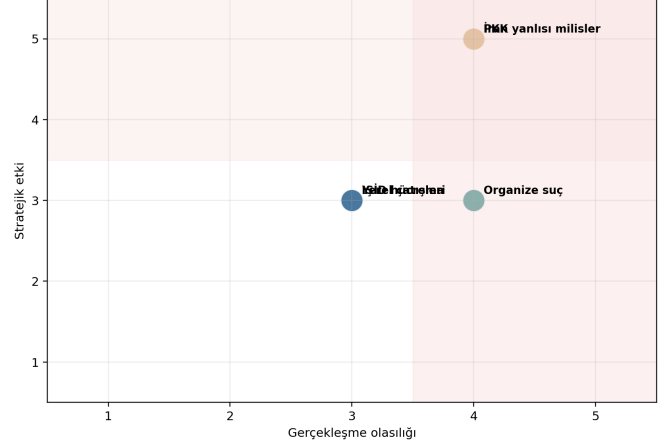
Coğrafi sorun

PKK'nın Kandil, Hakurk, Metina, Gara, Zap ve bağlantılı alanlardaki varlığı; Türkiye sınır güvenliği, Irak egemenliği ve Kürt bölgesinin iç siyasetiyle iç içedir. Sincar ve Mahmur gibi alanlar, farklı silahlı ve siyasî ağların kesiştiği özel düğümlerdir.

Ankara'nın beklentisi

- PKK'nın yasaklı statüsünün uygulanması
- Finans ve lojistik ağlarının kesilmesi
- Sınırdaki ortak gözetim ve istihbarat
- Sincar anlaşmasının uygulanması
- Kritik altyapıdan örgütsel nüfuzun çıkarılması

Türkiye-Irak projeleri için tehdit matrisi

Türkiye-Irak projeleri için tehditlerin olasılık-etki değerlendirilmesi.

Bağdat'ın hassasiyeti

Irak, Türkiye'nin güvenlik kaygılarını tanıırken yabancı askerî varlık ve operasyonların egemenlik tartışması üretmesini istememektedir. Kalıcı çözüm, Bağdat'ın kapasite kazanması ve hedeflerin ortak hukukî mekanizma altında yürütülmesidir.

Stratejik denge

PKK ile mücadelede taktik başarı, Irak devletiyle siyasî güven kaybı doğurursa uzun vadeli güvenlik kazanımı zayıflar. Güvenlik ve egemenlik aynı çerçevede yönetilmelidir.

IŞİD sonrası değil, IŞİD'in düşük yoğunluklu dönemi

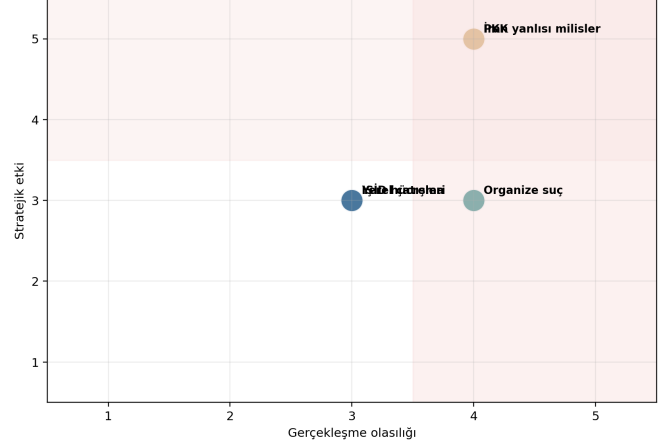
IŞİD kaldı mı?

Evet; fakat 2014-2017 dönemindeki gibi şehirleri yöneten ve geniş toprak parçasına hükmeden bir yapı olarak değil. CENTCOM değerlendirmeleri saldırıların 2013'ten bu yana en düşük düzeylere indiğini, çekirdek unsurların birkaç yüz kişilik dağılık ağırlara gerilediğini belirtmektedir.¹⁸

Başlıca alanlar

- Irak-Suriye sınırı ve Anbar çölü
- Hamrin-Diyala-Kerkük kırsalı
- Selahaddin ve Ninova geçiş alanları
- Cezaevi, kamp ve geri dönüş süreçleri
- Kaçakçılık ve yerel finans ağları

Türkiye-Irak projeleri için tehdit matrisi

IŞİD'in etkisi daha düşük; fakat fırsatçı ve kalıcı hücre riski sürüyor.

Yeniden üretim koşulları

Sünnî bölgelerde yeniden imar eksikliği, kolektif suçlama, kayıplar ve tutuklular sorunu, genç işsizliği ve güvenlik boşlukları örgüte propaganda alanı sağlayabilir. Suriye'deki cezaevi-kamp düzeninin bozulması Irak'a yeni yük bindirebilir.¹⁹⁻²¹

Doğru hüküm

IŞİD'in yeniden devlet kurma kapasitesi sınırlıdır; ancak düşük maliyetli suikast, sabotaj ve kırsal hücre faaliyeti Kalkınma Yolu ile enerji tesisleri için sürekli risk yaratır.

Haşdi Şabi ve silahlı-ekonomik ağlar

Tek yapı değil, şemsiye sistem

Haşdi Şabi, IŞİD'e karşı 2014 seferberliği içinde büyüyen ve daha sonra devletin resmî güvenlik yapısına dâhil edilen çok sayıda örgütün şemsiyesidir. Bütün unsurları İran'a bağlı veya aynı siyasî çizgide değildir. Necef referanslı, Irak milliyetçisi, parti bağlantılı ve İran Devrim Muhafızlarıyla yakın ağlar arasında önemli farklar vardır.

Devlet içinde devlet tartışması

Bazı gruplar kamu bütçesi ve resmî statü taşıırken bağımsız siyasî, ekonomik ve askerî karar alanlarını koruyabilmektedir. Sınır kapıları, inşaat, enerji, ticaret ve yerel idarelerdeki ağlar, silahlı gücü ekonomik nüfuza dönüştürür.^{22,23}

Türkiye açısından etkisi

Milislerin Sincar ve kuzey güzergâhlarındaki varlığı PKK ile mücadele, Ovaköy ve Kalkınma Yolu güvenliği açısından önemlidir. İran-İsrail veya ABD-İran geriliminin Irak'a taşınması hâlinde enerji ve ulaştırma altyapıları misilleme sahasına dönüşebilir.

Analitik uyarı

'Şii milisler' ifadesi bütün yapıları tekleştirir ve yanlış sonuç doğurur. Her örgütün komuta bağı, finansmanı, siyasî partisi, coğrafyası ve dış bağlantısı ayrı incelenmelidir.

Şiî siyaset: tek blok olmayan çoğunluk

Mezhep ve etnisite: üç bloktan daha karmaşık bir siyaset

Ana sonuç: güncel rekabet yalnız mezhepler arasında değil, her blok kendi içinde de parçalıdır.

Irak iç siyasetinde mezhep, milliyetçilik ve kuşak eksenleri.

Irak nüfusunun çoğunluğunu oluşturan Şiî toplum siyaseten yekpare değildir. İran'a yakın Koordinasyon Çerçevesi aktörleri, Sadr hareketi, Dava geleneği, Necef merkezli dinî otorite ve protesto hareketleri arasında devlet, dış politika ve milislerin rolü konusunda önemli ayrılıklar vardır.

Necef'in dinî yaklaşımı Irak devlet egemenliğine ve din adamlarının doğrudan yönetimden görece uzak durmasına daha fazla vurgu yaparken İran'ın velâyet-i fakih modeli siyasî-dinî otoriteyi farklı biçimde kurar. Bu ayrım, İran etkisine yönelik Şiî içi tartışmanın ideolojik temelidir.

Şiî rekabeti başbakan seçimi, bakanlıklar, kamu ihaleleri, güvenlik kurumları ve petrol gelirlerinin dağıtımında belirleyicidir. Türkiye'nin Bağdat politikası tek bir Şiî blokla özdeşleşmemeli; devlet kurumları, Necef, Basra ve farklı toplumsal çevrelerle dengeli temas yürütmelidir.

Temel hüküm

Irak'ın en önemli siyasî rekabetlerinden biri artık yalnız Şiî-Sünnî değil; İran'a yakın ağlar ile Irak egemenliğini ve vatandaşlık siyasetini vurgulayan Şiî aktörler arasındadır.

Sünnî bölgeler: güvenlikten vatandaşlığa

2003 sonrası konum kaybı

Sünnî Arap bölgeleri, Baas rejimiyle özdeşleştirilme, kurum tasfiyesi, güvenlik operasyonları ve siyasî temsil sorunlarının etkisini taşıdı. El Kaide ve IŞİD'in Sünnî coğrafyada güçlenmesi, bütün topluluk üzerinde kolektif şüphe üretti.

Bugünkü sorunlar

- Yeniden imarın eşitsiz ilerlemesi
- Kayıp kişiler, tutuklular ve hukukî belirsizlik
- Yerel yönetimlerin mali yetki eksikliği
- Siyasî liderler arası parçalanma
- Genç işsizliği ve kamu hizmeti açığı
- IŞİD ailelerinin geri dönüşü ve damgalanma

Mezhep ve etnisite: üç bloktan daha karmaşık bir siyaset

Ana sonuç: güncel rekabet yalnız mezhepler arasında değil, her blok kendi içinde de parçalıdır.

Mezhep kimliği ile vatandaşlık ve kuşak taleplerinin kesişimi.

Radikalleşmeyi önleme

UNDP programları güvenliği yalnız operasyon değil; sosyal uyum, yerel uzlaşma, geçim kaynakları ve adalete erişimle birlikte ele almaktadır.^{20,21} Türkiye'nin Musul, Anbar ve Selahaddin'deki yatırımları güvenlik politikasının sivil ayağı olabilir.

Risk zinciri

Dışlanma + hizmet eksikliği + işsizlik + kolektif suçlama, IŞİD gibi yapıların yeniden örgütlenebileceği toplumsal boşluk üretir.

Kürt siyaseti, Bağdat-Erbil ve Ovaköy

Bağdat-Erbil eksen

Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin bütçe payı, kamu maaşları, petrol ihracatı ve federal yetkiler Bağdat-Erbil ilişkisinin ana sorunlarıdır. Petrol sahaları ve Kerkük-Ceyhan hattı bu siyasî anlaşmazlığın ekonomik aracına dönüşmüştür.

KDP-KYB rekabeti

KDP Erbil-Duhok hattında, KYB Süleymaniye ve çevresinde güçlüdür. Peşmerge kuvvetlerinin birleşmemesi, dış ilişkilerde farklı tercihler ve ekonomik ağlar, bölgesel yönetimin ortak karar kapasitesini sınırlar. Türkiye'nin KDP ile güçlü bağları yanında Süleymaniye dosyası güvenlik ve PKK iddiaları nedeniyle daha gerilimlidir.

Ovaköy etkisi

Ovaköy ve federal Irak'a doğrudan koridor, KBY'nin mevcut transit ve gümrük gelirlerine alternatif oluşturabilir. Bu yüzden proje Bağdat'ın merkezîleşme aracı ve KBY açısından ekonomik kayıp riski olarak okunabilir. En sürdürülebilir model, Erbil'i dışlamayan ve yan bağlantılarla bölgesel ekonomiyi dâhil eden ağıdır.

Türkiye'nin denge siyaseti

Bağdat'la stratejik ortaklık kurarken Erbil ve Süleymaniye'yi dışlamak; güvenlik, ticaret ve enerji bakımından yeni direnç üretir. Çok katmanlı Irak diplomasisi zorunludur.

Kerkük, Türkmenler ve tartışmalı bölgeler

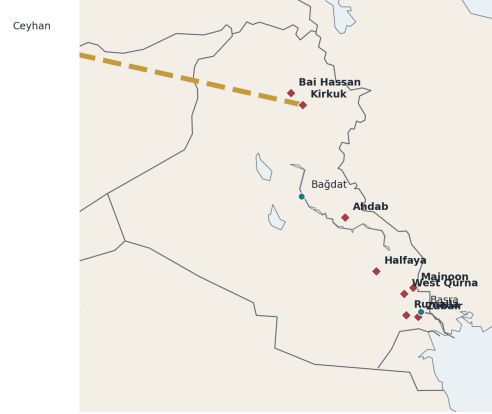
Kerkük neden özel?

Kerkük petrol rezervi, etnik çeşitliliği, tarihsel hafızası ve anayasal 'tartışmalı bölgeler' statüsü nedeniyle Irak'ın en hassas vilayetlerinden biridir. Anayasa'nın 140. maddesi normalleşme, nüfus sayımı ve referandum öngörmüş; süreç tamamlanmamıştır.²⁵

Türkmenlerin başlıca sorunları

- Siyasî temsilde parçalanma
- Mülkiyet ve demografik değişim iddiaları
- Güvenlik kurumlarında dengeli temsil
- Dil, eğitim ve kültürel hakların uygulanması
- Kerkük gelirlerinden adil pay
- Türkiye ile bağların iç siyasette araçsallaşması

Irak'ın başlıca petrol sahaları ve Türkiye bağlantısı

Kerkük'ün enerji ve Türkiye bağlantısındaki merkezi konumu.

Türkiye'nin yaklaşımı

Türkmenlerin korunması yalnız kimlik siyaseti değil; Irak vatandaşlığı, yerel yönetim ve hukuk içinde kurumsal güvence meselesidir. Ankara, bir topluluğun hamisi görüntüsünün ötesine geçerek Kerkük'te Arap-Kürt-Türkmen ortak yönetimini ve mülkiyet hukukunu desteklemelidir.

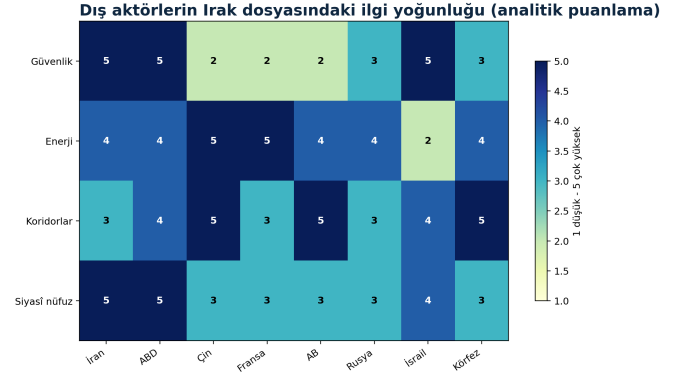
Kırmızı çizgi

Kerkük'ün tek taraflı etnik veya askerî kontrol altına alınması, enerji projeleri ve Türkiye-Irak ilişkisi için kalıcı istikrarsızlık üretir.

ABD: güvenlikten finansa çok katmanlı nüfuz

ABD'nin temel çıkarları

- IŞİD'in yeniden güçlenmesini önlemek
- İran bağlantılı silahlı ağları sınırlandırmak
- Irak'ın enerji ve finans sistemini yaptırım rejimiyle uyumlu tutmak
- Amerikan enerji ve teknoloji şirketlerine alan açmak
- Körfez ve İsrail güvenliğini desteklemek
- Çin ve Rusya'nın stratejik derinliğini sınırlamak

Dış aktörlerin Irak'taki araç ve çıkar yoğunluğu.

Türkiye-Irak yakınlaşmasına yaklaşım

Washington, İran bağımlılığını azaltan ve Hürmüz'e alternatif enerji güzergâhı yaratan iş birliğini destekleyebilir. Ancak Çin ağırlığı, yaptırım ihlali veya Türkiye'nin tamamen bağımsız güvenlik düzeni kurması kaygı doğurabilir.

ABD'nin askerî varlığı zamanla küçülüp danışmanlık ve terörle mücadele formatına dönüşse bile finans sistemi, yaptırımlar, dolar transferleri ve savunma tedariki üzerinden etkisi devam eder. Irak'ın 'denge siyaseti' en çok bu ekonomik ve güvenlik araçlarıyla sınanacaktır.

İran: görünmeyen merkezî aktör

En derin dış aktör

İran'ın Irak'taki etkisi sınır ticareti, elektrik ve gaz tedariki, Şiî siyasî partiler, dinî ağlar, milis yapıları ve ekonomik şirketler üzerinden çok katmanlıdır. Bu bağlar yalnız dış müdahale değil, iki toplum arasındaki tarihî ve dinî etkileşim üzerine kuruludur.

Türkiye ile rekabet ve iş birliği

Türkiye ve İran Irak'ın istikrarını, ticaretini ve toprak bütünlüğünü söylem düzeyinde destekler; fakat nüfuz ağları, kuzey Irak, Sincar, enerji ve transit koridorlarında rekabet eder. Kalkınma Yolu, İran güzergâhlarını baypas ettiği ölçüde Tahran'ın transit önemini azaltabilir.

Bağdat'ın stratejisi

Irak'ın İran'dan tamamen kopması gerçekçi değildir. Ama Türk, Körfez, Amerikan, Çinli ve Avrupalı yatırımların artması Bağdat'a çeşitlendirme ve pazarlık gücü sağlayabilir. Bu süreç İran'ı düşmanlaştırmadan yönetilmezse milisler ve ekonomi üzerinden direnç üretilebilir.

Ana soru

Türkiye-Irak ortaklığı İran'ı dışlayan blok mu olacak, yoksa Irak'ın çok yönlü bağımsızlık kapasitesini mi artıracak? İkinci model daha uygulanabilir ve istikrarlıdır.

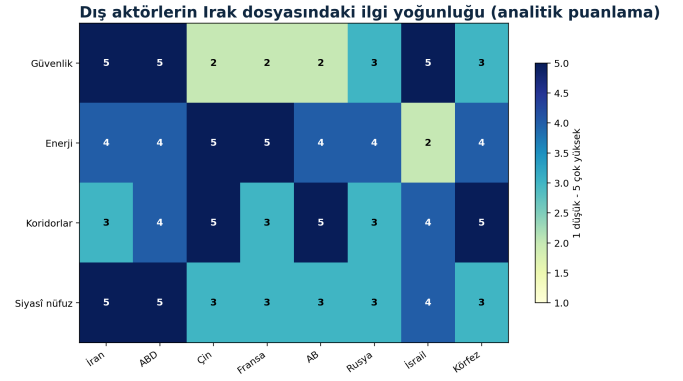
Çin: petrol sahasından dijital koridora

Petrol ve altyapı paketi

Çinli şirketler Irak'ın büyük petrol sahalarında, gaz işleme tesislerinde ve altyapı projelerinde önemli rol edinmiştir. CNPC'nin West Qurna-1 ve Halfaya gibi sahalardaki varlığı, Çin'in yalnız alıcı değil işletmeci ve yatırımcı konumunu gösterir.¹⁷

Çin'in avantajları

- Uzun vadeli devlet destekli finansman
- Petrol alımı ile altyapıyı paketleme
- Hızlı EPC kapasitesi
- Siyasî koşulluluğun görece düşük olması
- Telekom ve dijital altyapıyla genişleme

Çin'in yüksek ekonomik, sınırlı askerî görünürlüğü.

Kalkınma Yolu ile ilişki

Proje Çin'in Kuşak ve Yol ağını tamamlayabilir veya Çin dışı finansman ve standartlarla rakip hatta dönüşebilir. Sonucu, ihaleleri kimin aldığı, yükün nereden geldiği ve dijital altyapının kimin kontrolünde olduğu belirleyecektir.

Türkiye için ders

Çin'le rekabet yalnız fiyat üzerinden yürütülemez. Türkiye yakınlık, hızlı teslim, bakım, insan kaynağı ve Avrupa standartlarına bağlantı avantajını paketlemelidir.

Rusya: enerji varlığı, yaptırım baskısı

Enerji şirketleri üzerinden nüfuz

Rusya'nın Irak'taki etkisi ABD veya İran kadar geniş değildir; ancak Lukoil, Gazprom Neft ve diğer şirketlerin petrol sahalarındaki yatırımları önemlidir. Ukrayna savaşı sonrası yaptırımlar, ödeme, teknoloji ve şirket devri risklerini artırmıştır.

Koridor rekabeti

Rusya, İran'la geliştirdiği Kuzey-Güney ulaşım koridorunun değerini korumak ister. Basra-Türkiye-Avrupa hattının güçlenmesi, yük ve sermayenin alternatif bir eksene kaymasına yol açabilir. Bununla birlikte Moskova, Türkiye ve İran'la ilişkilerini korumak için açık karşıtlık yerine projede ticari alan arayabilir.

Enerji fiyatı etkisi

Irak'ın üretim artışı ve kuzey ihracat kapasitesi, küresel arz dengesini ve OPEC+ içindeki kota pazarlıklarını etkiler. Rusya açısından mesele yalnız saha yatırımı değil, petrol fiyatı ve OPEC+ koordinasyonudur.

Risk

Rus şirketlerinin yaptırım baskısı, Irak projelerinde mülkiyet değişimi ve sözleşme ihtilafı yaratabilir. Türkiye, ikincil yaptırım ve ödeme risklerini proje bazında değerlendirmelidir.

Fransa ve AB: enerji, standart ve finansman

Fransa: şirket-devlet stratejisi

TotalEnergies'in GGIP projesi petrol, gaz yakımının azaltılması, güneş enerjisi ve deniz suyu işleme bileşenlerini birleştirir. Proje Fransa'ya enerji güvenliği, şirket geliri ve diplomatik görünülük sağlar.¹⁶

Avrupa Birliği

AB'nin çıkarı; Körfez ile Avrupa arasında güvenli tedarik, enerji çeşitlendirmesi, dijital ve ulaştırma standartları, göç baskısının azaltılması ve Irak'ta istikrardır. Global Gateway finansmanı çevre, şeffaflık ve sürdürülebilirlik koşullarına bağlıdır.²⁷

Aynı ziyaret, beş farklı anlatı

TÜRK RESMİ	Kalkınma, terörsüz bölge, enerji ortaklığı
IRAK/ARAP	Su, yatırım, egemenlik, istihdam
BATI	İran'ın dengelenmesi, koridor güvenliği
İRAN	Egemenlik ve nüfuz kaybı endişesi
KÜRT MEDYASI	Ovaköy, petrol gelirleri, dışlanma kaygısı

Farklı basın ve düşünce kuruluşlarının ziyaret anlatıları.

Avrupa'nın ikilemi

AB hem IMEC'i hem başka bağlantı projelerini destekleyebilir. Kalkınma Yolu'nun Avrupa standardına bağlanması, Türkiye-AB gümrük ve demir yolu entegrasyonu olmadan tamamlanamaz.

Türkiye için fırsat

Fransız ve Avrupalı sermayeyle rekabet yerine ortak konsorsiyumlar; Türk inşaat kapasitesi, Avrupa finansmanı ve Irak kaynaklarını bir araya getirebilir.

İsrail, Körfez ülkeleri ve Hindistan

İsrail: doğrudan ortak değil, dolaylı güvenlik aktörü

İsrail Kalkınma Yolu'nun resmî ortağı değildir. Irak'taki ilgisi İran bağlantılı silahlı grupların füze-İHA kapasitesi ve İran-İsrail çatışmasının Irak'a taşınma ihtimalidir. IMEC'in İsrail bağlantısı, Türkiye-Irak güzergâhıyla jeoekonomik karşılaştırma yaratır; fakat iki koridorun kapasite ve finansman aşamaları farklıdır.

Katar ve BAE

Katar ve BAE, Kalkınma Yolu çerçevesinde sermaye, liman işletmeciliği, lojistik ve enerji tecrübesi sağlayabilecek temel Körfez ortaklarıdır. Katılımları projeyi yalnız Irak-Türkiye ikili hattı olmaktan çıkarıp çok taraflı finansman yapısına dönüştürebilir.

Suudi Arabistan ve Kuveyt

Her iki ülke Irak'ın Arap ekonomik çevresine yeniden bağlanması ve İran etkisinin dengelenmesiyle ilgilenir. Sınır ticareti, elektrik bağlantısı, tarım ve yatırım fonları potansiyel alanlardır.

Hindistan

Hindistan Körfez enerji piyasasının büyük müşterisi ve IMEC'in başlangıç aktörüdür. Kalkınma Yolu Hindistan yükü için tamamlayıcı seçenek olabilir; fakat deniz-demir yolu aktarmalarının maliyeti belirleyicidir.

Jestratejik sonuç

Irak-Türkiye hattı, Körfez sermayesi ve Asya yükü olmadan tam kapasiteye ulaşamaz. Proje yalnız iki ülkenin bütçesiyle değil, çok taraflı ticari talep ile yaşayabilir.

Yerli-yabancı basın neyi görüyor?

Aynı ziyaret, beş farklı anlatı

TÜRK RESMÎ	Kalkınma, terörsüz bölge, enerji ortaklığı
İRAK/ARAP	Su, yatırım, egemenlik, istihdam
BATI	İran'ın dengelenmesi, koridor güvenliği
İRAN	Egemenlik ve nüfuz kaybı endişesi
KÜRT MEDYASI	Ovaköy, petrol gelirleri, dışlanma kaygısı

Ziyaretin resmî, Irak-Arap, Batı, İran ve Kürt medya anlatıları.

Türk resmî anlatısı güvenlik, terörsüz bölge, Kalkınma Yolu, enerji ortaklığı, ticaret ve Türkmenleri öne çıkarır.¹⁻³ **Irak ve Arap medyası** su, yatırım, egemenlik, petrol ihracatının çeşitlendirilmesi ve istihdam üzerinde durur.²⁹

Batılı düşünce kuruluşları Irak'ın ABD-İran dengesi, milislerin devlet içindeki rolü, enerji şirketleri ve koridor rekabetini vurgular.^{22-24,38} **İran merkezli anlatılar** Türkiye'nin askerî varlığı ve İran'ı baypas eden güzergâhlara daha şüpheli yaklaşır. **Kürt medyası** Ovaköy, petrol gelirleri ve Bağdat-Ankara yaklaşmasının KBY'yi dışlayıp dışlamadığına odaklanır.

Medya okuma kuralı

Haberin seçtiği başlık, aktörün önceliğini gösterir; fakat tek başına olayın bütününe açıklamaz. Bülten, farklı anlatıları ortak veri setiyle karşılaştırır.

1 T.C. İletişim Başkanlığı: Irak Başbakanı Ali ez-Zeydi'nin Türkiye ziyareti açıklaması, 27 Temmuz 2026 | 2 T.C. İletişim Başkanlığı: Erdoğan-Zeydi ortak basın toplantısı, 28 Temmuz 2026 | 3 T.C. İletişim Başkanlığı: Türkiye ile Irak arasında imzalanan beş anlaşma, 28 Temmuz 2026 | 22 Chatham House: Iraq's armed factions and the challenge for the new government, 2026 | 23 Chatham House: The resilience of Iran-aligned networks in Iraq | 24 Carnegie Endowment: Türkiye-Iran rivalry and Iraq's security order | 29 The National: Iraqi prime minister in Türkiye for energy, water and security talks, 28 July 2026 | 38 Atlantic Council: Iraq's

Bütünleşik SWOT analizi

Bütünleşik Türkiye-Irak SWOT analizi

GÜÇLÜ YÖNLER - Coğrafi yakınlık 16,8 milyar \$ ticaret - Ceyhan ve liman kapasitesi - Türk müteahhitlik tecrübesi	ZAYIF YÖNLER - Irak'ta parçalı otorite - Hukuk ve tahkim riski - Su güvensizliği - Finansman ve kapasite açığı
FIRSATLAR - Kalkınma Yolu - Enerji üretim ortaklığı - Savunma ve sınır teknolojisi - Güneydoğu sanayi kuşağı	TEHDİTLER - İran-ABD/İsrail çatışması - PKK ve milis sabotajı - İŞİD hücreleri - Rakip koridorlar ve gecikme

Türkiye-Irak stratejik ortaklığının bütünleşik SWOT analizi.

Güçlü yönler

Coğrafi yakınlık, tamamlayıcı ekonomi, Türkiye'nin sanayi ve lojistik kapasitesi, Irak'ın enerji kaynakları, Ceyhan ve Avrupa bağlantısı, karşılıklı yüksek ticaret.

Zayıf yönler

Irak'ta parçalı kurumlar, hukukî belirsizlik, güvenlik maliyeti, su güvensizliği, finansman zorluğu, tek kapı ve petrol gelirine bağımlılık.

Fırsatlar

Kalkınma Yolu, Ovaköy, üretim ortaklığı, su teknolojileri, savunma ve sınır güvenliği, Körfez sermayesi, Irak'ın yeniden inşası.

Tehditler

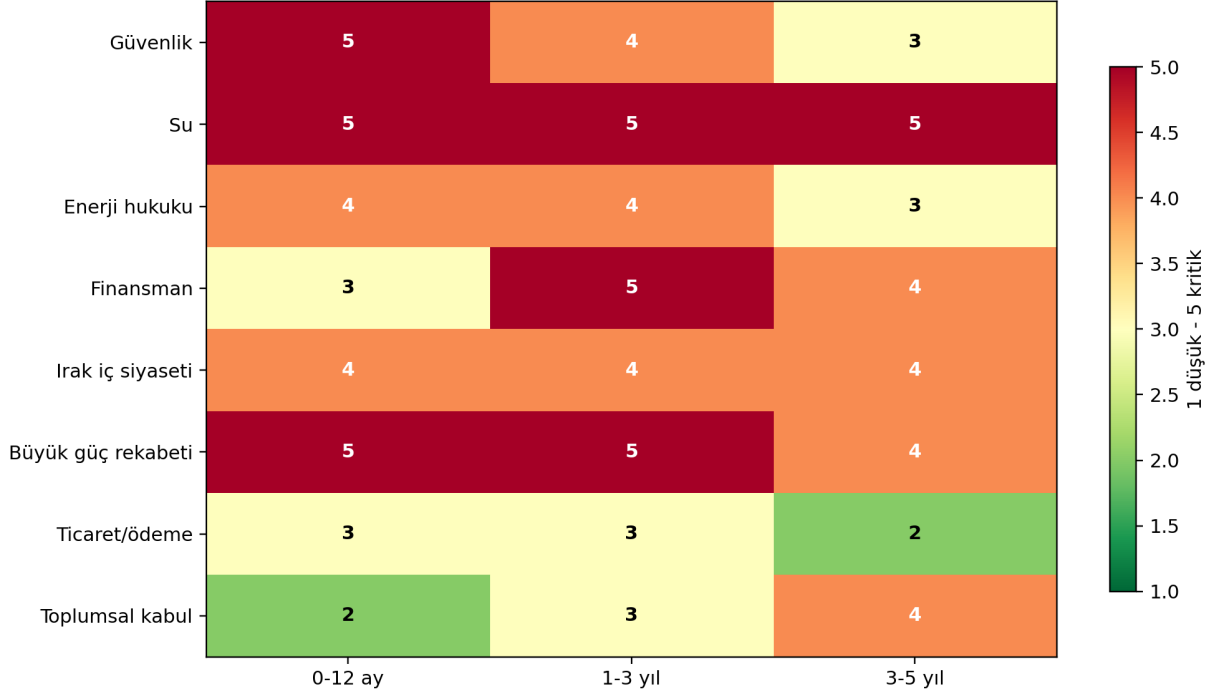
PKK ve İŞİD, milis sabotajı, ABD-İran veya İran-İsrail çatışması, petrol fiyat şoku, kuraklık, Bağdat-Erbil krizi, rakip koridorlar.

SWOT hükmü

Fırsatlar coğrafyadan otomatik doğmaz; hukuk, finansman ve güvenlik kapasitesiyle üretilir. En büyük risk, büyük vizyonun küçük kurumsal kapasiteye dayanmasıdır.

Risk ısı haritası ve erken uyarı

Risk ısı haritası: zaman ufkuna göre öncelikler

2026-2030 döneminde ana risklerin olasılık-etki ısı haritası.

En yüksek öncelik

Güzerghâh güvenliği, Irak içi kurumsal parçalanma, finansman gecikmesi, Bağdat-Erbil enerji anlaşmazlığı ve bölgesel çatışmanın Irak'a sıçraması yüksek etki alanındadır.

Orta ama kronik riskler

Gümrük uyumsuzluğu, ödeme gecikmesi, yerel protesto, arazi edinimi, çevresel itiraz ve teknik standart farklılıkları tek başına projeyi durdurmayabilir; fakat maliyet ve takvim üzerinde birikimli baskı yaratır.

Erken uyarı göstergeleri

- Aylık saldırı ve sabotaj sayısı
- Kerkük-Ceyhan fiili akış miktarı
- Ovaköy ihale ve kamulaştırma ilerlemesi
- Irak bütçesinde sermaye harcaması
- Bağdat-Erbil petrol ve maaş uzlaşması
- Dicle-Fırat rezerv ve akış göstergeleri
- Körfez fonlarının bağlayıcı yatırım kararı

Risk yönetimi

Her ana proje için siyasî risk, güvenlik, finansman, çevre ve toplumsal etkiyi tek panoda izleyen ortak erken uyarı sistemi kurulmalıdır.

Senaryolar ve Türkiye için yol haritası

2026-2030 için dört senaryo

STRATEJİK ORTAKLIK	Enerji anlaşması + Ovaköy + güvenlik esgüdümü	%25
KONTROLLÜ İLERLEME	Parçalı projeler, yavaş finansman, sınırlı güvenlik	%45
KORİDOR REKABETİ	IMEC/diğer hatlar ve Irak içi çekişme geciktirir	%20
YENİ GERİLİM	Bölgesel savaş, milis sabotajı, su krizi	%10

Not: Olasılıklar analitik değerlendirilmez; resmi tahmin değildir.

2026-2030 için dört temel senaryo.

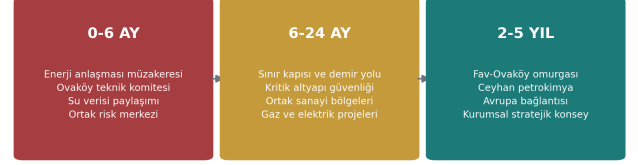
Senaryo 1 - Stratejik bütünleşme

Enerji anlaşması tamamlanır, Ovaköy ve Fav yatırımı ilerler, güvenlik koordinasyonu kurulur, Körfez finansmanı gelir. Türkiye enerji ve lojistik merkez rolünü büyütür.

Senaryo 2 - Kontrollü ilerleme

Ticaret ve bazı altyapılar gelişir; fakat su, PKK ve Bağdat-Erbil ihtilafı sınırlı çözülür. En olası temel senaryo budur.

Türkiye için aşamalı politika yol haritası

Türkiye için kısa, orta ve uzun vadeli yol haritası.

Senaryo 3 - Parçalı koridor

Fav ve bazı demir yolu kesimleri tamamlanır; ancak sınır, finansman ve gümrük sorunları nedeniyle tam koridor işlemez. Yatırımın getirisi gecikir.

Senaryo 4 - Bölgesel kırıma

İran-İsrail veya ABD-İran çatışması Irak'a yayılır; milis saldırıları, petrol kesintisi ve bütçe krizi projeleri durdurur.

Türkiye'nin ilk 12 ayı

Enerji sözleşmesi çalışma grubu; Ovaköy teknik master planı; ortak su veri merkezi; Kalkınma Yolu finansman platformu; kritik altyapı güvenlik protokolü; Türkmenler ve yerel topluluklar için kurumsal katılım mekanizması.

Irak-Türkiye dosyasının temel kavramları

Muhasasa

Etnik ve mezhepsel kota/uzlaşı temelinde makam ve kaynak paylaşımı.

Haşdi Şabi

2014'te büyüyen, farklı ideoloji ve komuta bağlarına sahip silahlı yapılar şemsiyesi.

Mukaveme

İran eksenli 'direniş' söylemini kullanan silahlı-siyasi ağlar.

Velâyet-i fakih

İran siyasal sisteminde fakihin dinî-siyasî otoritesini esas alan doktrin.

Necef ekolü

Irak Şii dinî otoritesinin devlet ve din ilişkisine daha mesafeli yaklaşımı.

Tartışmalı bölgeler

Bağdat ile KBY arasında idarî statüsü ve kontrolü ihtilaflı alanlar.

KBY

Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi.

Peşmerge

KBY'ye bağlı; ancak parti eksenli parçalanması süren silahlı güçler.

Sincar Anlaşması

Sincar'da güvenlik ve idarî düzenin normalleştirilmesini amaçlayan Bağdat-Erbil çerçevesi.

Kalkınma Yolu

Fav Limanı'nı Irak içinden Türkiye ve Avrupa'ya bağlama projesi.

IMEC

Hindistan-Orta Doğu-Avrupa Ekonomik Koridoru.

Jeoekonomi

Ekonomik araçların güç ve dış politika amacıyla kullanılması.

Je strateji

Coğrafyanın askerî, ulaştırma ve güç projeksiyonu amacıyla kullanımı.

Transit devlet

Mal, enerji veya verinin geçişinden stratejik ve ekonomik değer üreten ülke.

Arz güvenliği

Enerji veya kritik ürünün kesintisiz, ödenebilir ve çeşitlendirilmiş temini.

Yukarı kıyıdaş

Sınır aşan nehrin üst havzasında bulunan ülke.

Su stresi

Talebin erişilebilir ve kaliteli suyu baskıladığı durum.

Hidropolitik

Suyun devletler, toplumlar ve güç ilişkileri içindeki siyaseti.

Sanal su

Bir ürünün üretiminde tüketilen ve ticaretle dolaylı taşınan su.

Kritik altyapı

Enerji, ulaştırma, iletişim ve su gibi kesintisi ulusal güvenliği etkileyen sistemler.

Uyuyan hücre

Açık faaliyet göstermeden uygun anda eyleme geçmek üzere gizlenen örgüt ağı.

Güvenlik boşluğu

Devlet otoritesi ve kurumlar arası koordinasyonun yetersiz kaldığı alan.

Ovaköy

Türkiye-Irak arasında önerilen yeni kara ve demir yolu sınır bağlantısı.

Fav Limanı

Basra Körfezi'nde Kalkınma Yolu'nun deniz başlangıcı olarak tasarlanan büyük liman.

Kerkük-Ceyhan

Irak petrolünü Türkiye'nin Ceyhan terminaline taşıyan boru hattı sistemi.

Doğal kaynak karşılığı altyapı

Kaynak teslimi veya geliyle altyapı yatırımının finanse edilmesi modeli.

Koridor dayanıklılığı

Ulaşım ağının savaş, afet, yaptırım ve kesintilere rağmen işleyebilme kapasitesi.

Dönüş yükü

Bir güzergâhın geri yönde taşıdığı, ekonomik verimliliği artıran yük.

Gaz yakma

Petrol üretiminde çıkan gazın işlenmeyip meşalelerde yakılması.

Petrol hizmetleri

Sondaj, bakım, ölçüm, boru, ekipman ve saha mühendisliği faaliyetleri.

Enerji merkezi

Üretim, depolama, ticaret, rafinaj ve fiyat oluşumunu birleştiren merkez.

Tahkim

Sözleşme uyumsuzluğunun ulusal mahkeme dışında hakemlerce çözümü.

Siyasî risk sigortası

Savaş, kamulaştırma, transfer kısıtı gibi risklere karşı yatırım koruması.

Erken uyarı göstergesi

Bir risk gerçekleşmeden önce değişimi haber veren ölçülebilir veri.

Çok katmanlı diplomasi

Merkezi hükümet, bölgesel yönetim, vilayetler ve toplumsal aktörlerle eşzamanlı ilişki.

Federalizm

Yetkilerin federal merkez ile anayasal bölgesel birimler arasında paylaşılması.

Anayasa'nın 140. maddesi

Kerkük ve diğer tartışmalı bölgeler için normalleşme, sayım ve referandum süreci.

KDP

Kürdistan Demokrat Partisi; Erbil-Duhok hattında güçlü Kürt siyasi hareketi.

KYB

Kürdistan Yurtseverler Birliği; Süleymaniye çevresinde güçlü Kürt siyasi hareketi.

CTS

Irak Terörle Mücadele Servisi; yüksek hazırlıklı federal güvenlik kurumu.

Sahva

Sünnî aşiretlerin 2000'lerde El Kaide'ye karşı oluşturduğu uyanış hareketi.

Tişrin hareketi

2019'dan itibaren yolsuzluk, işsizlik ve kota düzenine karşı protesto dalgası.

Baas'tan arındırma

2003 sonrası Baas mensuplarının devlet kurumlarından tasfiyesi süreci.

OPEC+

OPEC üyeleri ile Rusya dâhil ortak üretim politikası yürüten üreticiler grubu.

EPC sözleşmesi

Mühendislik, tedarik ve inşaatın tek yüklenici sorumluluğunda yürütüldüğü model.

TEU

Konteyner kapasitesinde kullanılan yirmi ayak eşdeğer birim.

İntermodal taşımacılık

Yükün kara, demir ve deniz modları arasında standart birimle aktarılması.

Kamu-özel iş birliği

Altyapının kamu ve özel sektör arasında risk ve gelir paylaşımıyla kurulması.

Alım garantisi

Üretilen enerji veya hizmetin belirli miktar/ fiyatla satın alınması taahhüdü.

Ülke riski

Siyasî, mali ve hukukî koşulların yatırımın geri dönüşünü etkileme ihtimali.

Netback fiyatı

Satış fiyatından taşıma ve işlem maliyetleri düşülerek bulunan üretici geliri.

Mücbir sebep

Tarafların kontrolü dışındaki olay nedeniyle yükümlülüğün geçici olarak durması.

Dar boğaz

Küresel ticaret ve enerjide kesintisi büyük etki yaratan stratejik geçiş noktası.

Yerel içerik

Bir projede yerli iş gücü, malzeme ve şirket payının sözleşmeyle belirlenmesi.

Fayda paylaşımı

Proje gelir ve kazanımlarının merkez, vilayet ve yerel toplumlar arasında dağıtımı.

Kaynakça - I: resmî ve uluslararası kaynaklar

1. T.C. İletişim Başkanlığı. Irak Başbakanı Ali ez-Zeydi'nin Türkiye ziyareti açıklaması, 27 Temmuz 2026. <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/iletisim-baskani-durandan-irak-basbakani-zeydinin-turkiye-ziyaretine-iliskin-aciklama>
2. T.C. İletişim Başkanlığı. Erdoğan-Zeydi ortak basın toplantısı, 28 Temmuz 2026. <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-irak-basbakani-zeydi-ile-ortak-basin-toplantisinda-konustu>
3. T.C. İletişim Başkanlığı. Türkiye ile Irak arasında imzalanan beş anlaşma, 28 Temmuz 2026. <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/turkiye-ile-irak-arasinda-5-anlasma-imzalandi>
4. T.C. Dışişleri Bakanlığı. Türkiye-Irak siyasi ve ekonomik ilişkileri. <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-irak-siyasi-iliskileri.tr.mfa>
5. T.C. Dışişleri Bakanlığı. Irak ekonomisi ülke profili. <https://www.mfa.gov.tr/irak-ekonomisi.tr.mfa>
6. IMF. Iraq: 2025 Article IV Consultation. <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2025/07/08/Iraq-2025-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-and-Statement-by-the-568381>
7. World Bank. Iraq Country Climate and Development Report. <https://www.worldbank.org/en/country/iraq/publication/iraq-country-climate-and-development-report>
8. World Bank. Iraq Economic Monitor: A New Opportunity to Reform. <https://www.worldbank.org/en/country/iraq/publication/iraq-economic-monitor>
9. World Bank. Water in Iraq: from crisis to reform. <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2024/03/22/iraq-water-security>
10. FAO AQUASTAT. Iraq water resources and irrigation profile. <https://www.fao.org/aquastat/en/overview/methodology/water-use>
11. Grand Faw Port. Official project overview and Development Road linkage. <https://en.alfawport.gov.iq/>
12. U.S. EIA. Iraq Country Analysis Brief. https://www.eia.gov/international/content/analysis/countries_long/Iraq/
13. OPEC. Annual Statistical Bulletin 2026. https://www.opec.org/opec_web/en/publications/202.htm
14. IEA. Strait of Hormuz and global oil trade. <https://www.iea.org/reports/oil-market-report>
15. IEA. Iraq's Energy Sector: A Roadmap to a Brighter Future. <https://www.iea.org/reports/iraqs-energy-sector-a-roadmap-to-a-brighter-future>
16. TotalEnergies. Gas Growth Integrated Project in Iraq. <https://totalenergies.com/projects/oil/ggip-iraq>
17. CNPC. Annual report and Iraq operations. https://www.cnpc.com.cn/en/annualreports/annual_reports.shtml
18. U.S. CENTCOM. 2026 posture statement and ISIS assessment. <https://www.centcom.mil/ABOUT-US/POSTURE-STATEMENT/>
19. UNOCT. 2026 Counter-Terrorism Conference Report. <https://www.un.org/counterterrorism/>
20. UNDP Iraq. Social Cohesion Programme. <https://www.undp.org/iraq/projects/iraq-social-cohesion-programme>

Kaynak grubu	Bültendeki işlevi	Güvenilirlik kontrolü
Resmî kurumlar	Ziyaret, anlaşma, mevzuat ve kurum tutumu	Karşı tarafın resmî metni ve uygulama verisiyle çapraz kontrol
IMF-Dünya Bankası-IEA-OPEC	Makroekonomi, enerji, su ve yöntem	Yıl, tanım ve tahmin/gerçekleşme ayrımı
BM-IOM-UNDP	Güvenlik, göç, geri dönüş ve sosyal uyum	Program verisi ile bağımsız saha değerlendirmesi ayrımı
Düşünce kuruluşları	Aktör analizi ve senaryo	Kurumsal bakış açısı ve varsayımlar açıkça işaretlenir
Uluslararası basın	Güncel olay ve şirket gelişmeleri	Resmî belge veya ikinci güvenilir haberle doğrulama

Kaynak seçimi

Resmî kaynaklar olguları ve kurumların tutumunu; uluslararası kuruluşlar veri ve metodolojiyi; düşünce kuruluşları farklı yorum çerçevelerini sağlamak amacıyla birlikte kullanılmıştır.

Kaynakça - II ve sonuç

21. UNDP Iraq. Stabilization and returns in liberated areas. <https://www.undp.org/iraq/funding-facility-stabilization>
23. Chatham House. The resilience of Iran-aligned networks in Iraq. <https://www.chathamhouse.org/2025/11/iraqs-axis-resistance-networks>
25. Republic of Iraq. Constitution of Iraq - Article 140. https://www.constituteproject.org/constitution/Iraq_2005
27. European Commission. Global Gateway. https://commission.europa.eu/topics/international-partnerships/global-gateway_en
29. The National. Iraqi prime minister in Türkiye for energy, water and security talks, 28 July 2026. <https://www.thenationalnews.com/news/mena/2026/07/28/iraqi-pm-heads-to-turkey-for-talks-on-energy-water-and-security/>
31. Reuters. Türkiye seeks comprehensive energy cooperation deal with Iraq, 28 July 2026. <https://www.reuters.com/business/energy/erdogan-says-turkey-aims-sign-energy-cooperation-deal-with-iraq-2026-07-28/>
33. Iraq Ministry of Oil. Oil production, export and field data. <https://oil.gov.iq/>
35. Iraq Ministry of Water Resources. National water management information. <https://mowr.gov.iq/>
37. Chatham House. Why Iraqi ruling elites pivot to China. <https://kalam.chathamhouse.org/why-the-iraqi-ruling-elites-pivot-to-china/>
39. Iraq Body Count / UNAMI. Conflict and civilian-security trend datasets. <https://www.uniraq.org/>
22. Chatham House. Iraq's armed factions and the challenge for the new government, 2026. <https://www.chathamhouse.org/2026/06/iraqs-armed-factions-and-challenge-new-government>
24. Carnegie Endowment. Türkiye-Iran rivalry and Iraq's security order. <https://carnegieendowment.org/research/2026/02/the-evolving-middle-eastern-regional-order-turkiye-iraq-relations-in-context>
26. Minority Rights Group. Turkmen in Iraq. <https://minorityrights.org/communities/turkmen/>
28. U.S. Department of State. Sanctions on Iran-aligned actors and oil-smuggling networks, 2026. <https://www.state.gov/releases/office-of-the-spokesperson/2026/05/sanctions-on-iran-aligned-actors>
30. Reuters. Erdoğan's 2024 Iraq visit and Development Road agreements. <https://www.reuters.com/world/middle-east/turkeys-erdogan-iraq-push-reset-ties-cooperation-against-pkk-2024-04-22/>
32. Reuters. Regional security cooperation against ISIS. <https://www.reuters.com/world/middle-east/turkey-jordan-syria-iraq-discuss-security-cooperation-amman-turkish-source-says-2025-03-08/>
34. Iraq Ministry of Transport. Development Road project documents. <https://mot.gov.iq/>
36. EUISS. IMEC: what Europe needs to bring the corridor to life. <https://www.iss.europa.eu/publications/briefs/hype-horizon-what-eu-needs-know-bring-imec-life>
38. Atlantic Council. Iraq's Development Road and regional connectivity. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/iraq-development-road/>
40. IOM Iraq. Displacement Tracking Matrix. <https://iraqdtm.iom.int/>

SON HÜKÜM

Türkiye-Irak yakınlaşmasının değeri, petrol ve transit gelirinden daha büyüktür. Başarı; iki ülkenin sınırını güvenlik duvarı değil üretim, su, enerji ve ulaştırma ortaklığına dönüştürebilmesine bağlıdır. Fakat bu hedef, Irak'ın iç parçalanmasını ve büyük güç rekabetini görmezden gelerek değil; gerçekçi hukuk, finansman ve güvenlik kurumları kurarak gerçekleştirilebilir.

DÜŞÜNCE - DÜNYA'DAN BİR HABER / SAYI 41

Türkiye-Irak stratejik eksen

Türkiye-Irak stratejik ortaklığının coğrafi omurgası.